

*Ханз вай Даъхе сийрдагънна гюза лепаш
Дийша тгехъе вай Даъхенна гюагъа эшаш я
Озиев С*

Дешхълхе

Эггара хълха ер методически кулгал (пособи) яздеча хана аз сайна хълхашка оттадаъ декхар дар цхьоалагъча кла се багъача дешархошта а царна хъехача хъехархошта а гю дар. Наъна мотт хъехаш волча хъехархочун хълхашка латт бехктокхаме декхар. Дешархой нийса, шаъра деша юмабе беза. Цул совгъа, уж оазаш нийса дъаала а дешашта юкъяра къяасте а юмабе беза.

Эггара халагъа я дешархошта шолха алапаш юмадеш йола этап. Хъана аълча, юххъанцарча классашка дешархоша уж дика кара ца ерзайича дъахо йалаъмате хала хул царна. Болх бе болалуча, къяона хъехархоша шолха алапаш юмадеш пайда эцаргболаш лаърхъа да ер методически кулгал. Укх урока конспектех торо хургъа берашта дешара лоархъамаш кхоачашде а биззача боараме дъахо шоай вахаре цох тайп-тайпара пайда эца а.

Вай вахар денна дегъаахара а тоадалара а вайна хълха тайп-тайпара декхараш увтт. Экспериментальни балхаша гучадоаккх хъехархоcho учебникал совгъа кхыйолча технически комплексех урока пайда эцаш хилара. Технически йалашоно: интерактивни улг, ТСО, проектор уроклуча хана йалаъмате юоткъам лу структура хувцаялара лоархъаме беча балха, юмадаър кердадаккхара, цъагъа луча балха иш. кх. д1. Вай гъалгъай метта грамматика хъехара говзал хъанз а кюаргга тахка ца хиларах укх пособе т1а кхоачамбоацараш хила тарлу. Цудухъа автора баркал а оалаш т1аэцарагда шоашта нийсагъа а дикагъа а хетачох оаш яздича.

Автор

Тема: Шолха алапаш.

Лоархіам: шолха алапаш довзийтар, уж кьоастане юмабар; дешархой нийса оазаш дїала юмабар; юмадаь алапаш кердадахар; оазехи алапехи ховр чоагїдар; дешара навикаш лакхяр; дувзадenna кьамаьл шаьрдар.

Кхоачашде лерхїа декхараш:

Предметни:

Дешархошта довзаргда шолха алапаш, цар белгалонаш. Уж алапаш белгалю оазаш нийса дїала їамаргба дешархой. Уж їамаргба оазий а алапий а белгалонаш зе, зовне а кьора а мукьазача оазашта юкьера белгалонаш їовза, мукьей мукьазей оазашта юкьера башхалонаш теркалїе. Дешархой їамаргба їомаеш їола оазаш юкье а їолаш дешаш дагалувца; нийса, шаьра деша.

Регулятивни:

Дешархой їамаргба шоай балха моттиг цїена лоаттае, из урока кийча хилийта; урока тема а шоашта хьалхашка латта декхараш а хьехархочунца цхьана белгалдаха; шоашта хетар ала гїалатах а ца кхераш; шоай бе безача балха а кхоачаш де дезача декхарий а план оттае, цу декхарашка хьежжа болх бе.

Коммуникативни:

Дешархой їамаргба шоаш ца кхета хїама хатта, тахка, из ха, довза; шоашка дїадувчачунга ладувгїа, диалога юкье дакьа лаца, тоабашта юкье болх бе, новкьосташка шоаш їомадаьр а шоашта ховр а дїадувца, царга ладувгїа.

Познавательни:

Дешархой їамаргба книжкаца болх бе, цох пайда эца, керда хїама ха, цун тїакхувш хила; текста юкьера шоашта эшар хьакьоастане, хаттарашта нийса жоп дала; шоашта хьалхашка декхар оттаде, из кхоачаш деш нийса никь лаха.

Личностни:

Дешархой їамаргба кердача хїаман тїакхувш хила, шоай вїаштїехьа ца доалаш дисачун бахьан лаха, шоайла їимерза хила, эшачоа гїо-новкьостал де. Даьхен лерхїам бе а боккхийчар сий де а їамаргба. Даьхен хознеш їовзаргьа, царех доаккхал де їамаргба. Дешар - шоай керттера декхар долга кхетаргба. Дешархой їамаргба їалама мах бе, из зе, цун хознеш лорае; дика оамалаш кхее хьожаргба; унахцїено лорае, динцара безам совбаккха, кьахьегача наьха сий де, уж лархїа; эзделаца хила, шоашта юкьера барт-безам лорабе їамаргба.

ГІ

Гіанур вагіа корта лаўца,
Гіалат ваьннав, яьксхай шиь.

Тема: Оаз а алап а г1 Г1

Урока лоарх1ам: оаз а алап а г1 Г1 довзийтар; 1омадаъ алапаш кердада-хар; дешархой нийса, шаъра деша 1омабар; дувзаденна къамаъл шаър-дар; наъна сий де, боккхаг1чар лерх1ам бе 1омабар; Даъхен хозленаш гойтар, цунцара безам совбаккхар.

Урока г1ирс: абат, сурташ, проектор, интерактивни улг

Урока никъ:

1. Урока кийчо яр.

- Бераш, вай урок д1айолаеш шоайла в1аший б1ара а хъаже, дела а лий, маълхах баьккха з1амига сийг шоай новкъосташта а лий, шорттига 1оховша. Вай тахан дукха болх ба, урок чехка д1айоал, воашта пайда эца хъожаргда вай укх урока. Эрсий дош юкъе а доацаш наъна метта де хъажа деза къамаъл. Лорабе вай мотт!

2. Керда дешаш

- Бераш, аз шуга аьлар- маълхах баьккха з1амига сийг. Малх фу я хой шоана? Мишта ба малх? (боккха, 1ажаг1а, б1айха)
- Нийса да. Малх- боагаш бола б1айха седкъа ба. Дерригача дуненна й1овхал тел малхо. Мел гаъна ба из! *Сийг* – искра. Мел й1овхал лургъа цо шун новкъосташта!

3. Мотт шаърбар

Массанахъа шо кхачарах

Сачул дикаг1а нана яц,

Моллаг1а сайга цо аларах,

Аьннар ца деш хиннавац.

(хъехархочо хъалха а оалаш дешархоша байт еш)

- Фу йоах вайга автора? (Нанас аьннар де йоах, ший нана эггара дикаг1а я йоах)

- Нана ларх1а йоах вайга, цо аьннар де, цун сий де. Нана- эггара бехкех йола саг я. Вай цун дог хъаста деза, тоам бе беза- дика дешар, лерт1а хилар - из да нанна дезар! Наъна кулг эггара къаьдаг1а да, цо кийчдаъ даар эггара мерзаг1а да! Иштта дий из?

4. Ц1аг1ара болх тахкар

Улга т1а яздаъ алапаш да

г я ц 1 ч а

- 1одеша алапаш.

- Мукъа алапаш?

- Мукъаза алапаш?

- Мишта декъалу мукъаза алапаш? (Зовне алапаш, къора алапаш)
- Зовне алапаш хъалаха укх юкьера (г , 1)

5. Керда тема

Ховли-довзали

Лоаца когаш, кадай ше. Чйоагта майра дола коа тпара оалхазар. Фу я из?

- Гіаж (сурт гойт)
- Гіаж (цхъана діаоал)
- Дош дешдоакъошта декъа.
- Масса дакъа да цу деша? (1)
- Хъалхара оаз? ([г1])
- Малагта керда оаз а алап а довзаргда вайна тахан?
- [г1] цхъана діаоал
- Йтаъха діайодий вай оаз? (Йодац)
- Малагта оаз я из? (Мукъаза)
- Мишта екъалу мукъаза оазаш? (Зовне, къора)
- Оаз [г1] зовне я е къора я? (Зовне)
- Хіана я из зовне? (Зовне мукъаза оазаш діаоалаш дукхагта йиш я (голос))
- Оаз [г1] хъалха латташ дешаш дагалувца.
- (гіала, гіоз, гіулакх)
- Оаз [г1] юкье латташ дешаш дагалувца.
- (магта, дикагта, совгіат)
- Оаз [г1] тіехъа латташ дешаш дагалувца.
- (дегі, гіогі, мугі)
- Бераш, вайна тахан яйза оаз малагта я?
- Оаз [г1] юкье а йолаш байт іомаергъа вай
- Гіапур вагта корта лаъца,
- Гіалат ваьннав, яьккхай шиъ.
- (хъехархочо байт еш)
- Малав Гіапур? (кіаьнк)
- Гіалат – фуд из? (Харцахъа даъ хіама)
- Малагта гіалат да Гіапура? (Шиъ яьккхай)
- (Байт дагахъа іомаю)

6. Салаара минот

Гобаккха, гобаккха укх доккхача дуненна.

Лакха гта баккха, доккха са даккха.

иилман ганз кіоаргагта йовза,

Шорттига кѡахѡега дѡахо, ѡхѡвша.

7. Темаца болх бар

- Оаз [г1] белгалѡю алапаш **г1 Г1** (алапаш довзийт)

- Фу башхало я оазаи алапаи юкѡе? (Оаз вай дѡаол, вайна хѡахѡз.

Алап вайна бѡаргагу, вай язду)

- Хѡажал, бераш, вай ѡмадаѡча алапашта тара дий ер алапаш? (Дац)

- Фу башхало я вай ѡмадаѡча алапаштеи укх алапаи юкѡе?

- Нийса да, ер алап шин алапах латт.

- Малагѡа ши алап да вѡашагѡкхийттараш? (**г + 1**)

- г 1 иштта деша бѡкѡю ѡий из алап? (яц)

- Мишта деша деза из? (г1)

- Алап г1 шолха алап да. Шин алапах латт из.

- Гѡалгѡай меттала цѡѡайѡла оазаш шишша алапаца белгалѡеш я. Уж оазаш белгалѡѡча алапах шолха алапаш оал.

Интерактивни улга тѡара цѡѡана дешдоакѡош деш

гѡа гѡо гѡу гѡе гѡи

Хѡехархѡчо текст еш оаг1. 77

- Фу я лоам чу?

- Малаш баѡхаб цига?

- Гѡиринг яха дош хѡана яздаѡд доккхача алапаца? (Гѡиринг хин цѡи я)

(Дешархѡша текст еш, цѡѡаца предложени ешаш. Нийса, шаѡра деша ѡмабу)

Книжка оагѡн тѡара сурташ-дешаш хѡакхѡлла доагѡа алапаш тѡа а дет-таш

(гѡала гѡаж бѡргѡал)

8. Дувзаденна кѡамаѡл шаѡрдар

Абата 77 оаг1.

- Фу гу шоана сурта тѡа?

- Мичахѡа я гѡалаш?

Презентаци «Вай Лоаме»

- Мала хиннав лоамашка?

- Мишта сакѡийрдар оаш? Дувца.

-Бѡѡшерашка хѡалха вай даѡй баѡхаб гѡалашка. ѡалаѡмате хѡза мѡттиг я гѡалгѡай лоаме. Дукхагѡа ѡѡла гѡалаш ѡѡхаш латт, вай мехка кулгалхѡша дукха кѡахѡег гѡалаш меттаѡѡалаеш, уж дѡахо а бѡѡшерашка кхѡа а латтаргѡѡлаш. Хѡалха хала баѡхаб нах, хѡанз санна оатто хиннаяц.

Дукха хѡабаѡхка хѡѡший хул вай лоаме. Уж чѡоагѡа цецбаѡле, дог-

гюздабле болх вай хознеш бiаргаяйча.

9. Салаара минот

10. юмадаър чюагiдар

Оаг1. 78

Дешашцара болх

Гiалми - лоамара доагiа хий

Шолха- юрта ции (Октябрьское)

Атагiе - йiаьха юулла, хин йистерa чукхийтта моттиг я.

Текст еш хьехархочо.

- Мича гюлла доагiа Гiалми?

- Мичара доагiа из хий?

- Гiалме атагiа фу ду бераша?

Дешархоша текст еш, цхьацца предложени ешаш. Нийса деша юмалу.

Тоабашцара болх: шоайла гю а деш **Гiалми** яха дош алапех оттаде. (цхьан парта тiа багiачар)

11. Рефлекси

- Фу халахийтар шоана уроках?

- Атта дий оаз [г1] ала?

- Раьза дий шо шоай белха?

12. Урока юкъера маiан дар

- Малагiа оаз яйзай вайна? [г1]

- [г1]- цхьана дiаоал

- Мишта я оаз [г1]? (Мукъаза, зовне)

- Хьахьокха алап **г1**

- Фу алап да из? (Шолха алап)

- Хiана оал цох шолха алап?

- Малагiа хиш дайзар шоана? (Гириг, Гiалми)

- Малагiа байт юмаьй вай Г1 алап юкье а долаш?

Гiапура вагiа корта лаьца,

Гiалат ваьннава, яккхай шиъ (байт кердайоккх)

- Шо хьожаргдий из гiалат шоайгара ца далийта?

- Бераш, дешалаш! Шун кхоане- дешар!

- Баркал, дика кьахьийгар оаш!

13. Цiагiа бе болх балар

Оаз а алап а г1 Г1. Абата 77-78 оаг1 еша, юмадаь алапаш кердадаха.

Кх

Кхокха, кхокха, машара кхокха,
Кхайкабе 1а машар наха!

Тема: Оаз а алап а кх Кх.

Урока лоарх1ам: керда оаз а алап а довзийтар; 1омадаъ алапаш кердадар; дешархой нийса, шаъра деша 1омабар; дувзаденна къамаъл шаърдар; 1аламцара безам кхебар.

Урока г1ирс: абат, сурташ (кхокха, сомаш), проектор, интерактивни улг

Урока никъ:

1. Урока кийчо яр

- Даъкъала хилба Г1алг1ай мохк!
- Даъкъала хилда г1алг1ай къам!
- Даъкъала хилба наъна мотт!
- Даъкъала хилда шо, бераш!
- Цу хозача ловцашца д1айолаергъя вай урок.

2. Мотт шаърбар

Сихаоаларг

Даде хъабаъб лакха лоами,

Йиинг йоаг1а бахъаш чами (Чами- топпара кад)
(хъехархоcho хъалха а оалаш 1омаду сихаоаларг)

3. 1омадаър кердадакхар

Интерактивни улга т1а яздаъд алапаш

г ц д 1 м г1

- 1одеша алапаш. Малаг1а оазаш белгалъю цу алапаша? (Мукъаза)
- Зовне оазаш малаг1аш я царех? ([г, д, м, 1, г1])
- Къора оазаш? ([ц])
- Кхыча алапашта тара доаца алап малаг1а да укх алапашта юкъе? (г1)
- Фу алап оал цох? (шолха алап)
- Х1ана оал цох шолха алап? (шин алапах латт из)

Интерактивни улг

- Улга т1а латта алапаш хъалха а долаш, аз шуга деша дакъа аргда, оаш дош кхолларгда.

Га(ли), цо(гал), де(зал), 1уй(ре), маъ(чи), г1ал(г1а)

3. Ц1аг1ара болх тахкар

Оаг1. 79-80 еш дешархоша

- Бераш, фу я из, зоопарк? (Оакхарий а оалхазараш а леладу моттиг)
- Пил из фу я? (акха хъайба да б1айхача мехка лела) (пил-слон)

4. Керда тема

Ховли-довзали:

Машар кхайкабеш, ткъамашца г1етта,

Лел укх дунен т1а лоа мо к1ай оалхазар.

- Малаг1а оалхазар да из? (кхокха)

- **Кхокха** (цхъана д1аоалл)
- Декъа дош дешдоакъошта (кхо-кха)
- Масса дакъа да? (2)
- Хьалхара дакъа? (кхо)
- Шоллаг1а дакъа? (кха)
- Хьалхара дакъа-кхо- цун хьалхара оаз? ([кх]) (цхъана д1аоал)
- Фу 1омадергда вай укх урока? (оаз а алап а кх)
- Нийса да, вай тахан **кх** оазаца а алапаца а болх бергба.
- Бераш, шоай дагахъа д1аалал из оаз. Й1аьха д1айодий шун из? (йо-дац)
- Малаг1а оаз я из? (мукъаза)
- Юха а д1аалал из оаз [кх] Оаз я цига е г1ар хоз вайна? Зовне я из е къора я?
- Нийса да, оаз [кх]- къора оаз я.
- Тоабашцара болх: 3 тоаба.* «Хьан дукхаг1а?»- ловзар. Дешаш ала деза оаз [кх] юкъе а йолаш.
- Оаз [кх] юкъе а йолаш дешаш дагалувца.
- (Кхор, мукх, дукха, кхаба, кхесторг, кхера, кхоъ, маькх, декхар)
- Оаз [кх] юкъе а йолаш байт 1омаергъя вай.
- Кхокха, кхокха, машара кхокха,
- Кхайкабе 1а машар наха! (дагахъа 1омаю)
- Оаз [кх] белгалъю алапаш **кх Кх** (алапаш довзийт)
- Бераш, малаг1а алап да ер? (шолха алап)
- Мишта хьахиннад из алап? (**к + х**)
- Малаг1а шолха алапаш довз вайна? (г1)
- Улга т1а **г1 Г1 кх Кх** (алапаш деш)

5. Сала1ара минот

Хьалг1овтта, бераш, мекъал д1аяьккха,
 Т1оараш тоха, когбухъар овтта,
 Кхозза гобаккха, т1акха шорттига 1оховша.

6. Темаца болх бар

- Малаг1а оаз яйзай вайна? [кх]
- Гойтал из оаз белгалъю алап.
- Улга т1ара дешдоакъош деш
- кха кхо кхи кхе кху** (цхъана деш, т1аккха «з1анарах» деш)
- Дувзаденна къамаьл шаьрдеш болх бар
- Презентаци «Сомаш»* (кхор, г1амаг1а, кхазараш, хъачаш, 1ажаш)
- Бераш, фу гу шоана укх сурташ т1а? (ц1ераш йоахийт наьна метта)
- Ераш, бераш, *комараш* я. Царех *кхазараш* оал. Уж хул ц1е а 1аьржа а.

(смородина)

- Бераш, хъжал 1ажаш, кхораш, г1амаг1аш, хъачаш. Фу оал царех?
- 1ажаш, кхораш, хъачаш, г1амаг1аш, кхазараш- сом ба. Уж хул сомий беша. Хъан коа я сомий беш? Фу я цига? Мала ва шун сомий беша доал дер?

- Оаш малаг1а г1о ду беша доал деш? Гаънаш лорайой оаш?
- Гаънаш лорae еза. Цар вайна цена фо лу. Гаънаш кагъе йиш яц. Кхыча берашка а гаънашта зулам дайта йиш яц. 1алам лораде деза!

- Укх сомашта юкъе оаз [кх] юкъе йолаш сом бий? (кхор, кхазараш)
Хъехархочо «Беша» яха текст еш.

- Мишта я сомий беш?

- Фу я сомий беша?

Дешархоша абата 81 оаг1. еш, цхъацца предложени ешаш.

- 1оеша т1ехъара предложени.

- Масса дош да цу предложене чу?

- Т1ехъара дош декъа дешдоакъошта. Масса дакъа да? (3)

- Бераш - мукъа алапаш белгалдаха. (е, а)

- Фу гу шоана сурта т1а? (Болх беш доахка бераш)

- Болх беш доахк- кхыча тайпара мишта ала йиш я? (къахъегаш да)

- Нийса да, къахъегаш да бераш.

Тоабашцара болх: 3 тоаба

- Бераш, хъожаргда вай шоана ховли-довзалеш мишта довз. Х1ара тоаба кхоккха хаттар да.

1 тоаба

1. Ч1оаг1а мерза ба из сом, лампа хъисапе болаш. Фу я из? (кхор)

2. Ваг1ар лакха да, бос ц1е-к1ай ба. Фу я из? (1аж)

3. Сомий беша гаън т1а лечкъа улл из, бераш. Ба из сийна, ба из мерза. Фу я из? (хъач)

2 тоаба

1. Ц1ий мо ц1е,

Модз мо мерза,

Бургац санна герга,

Са бага чу из бера. Фу я из? (боал)

2. З1амига берашта йовз из,

Дукха еза маймалашта.

Б1айхача мехкара ений из

Вайцига хъоашалг1а. Фу я из? (банан)

3. Дошо коч я цун т1аювхаш, юкъе доккха генарг да. Ч1оаг1а мерза ба из сом. Фу я из? (абрикос)

3 тоаба

1. Цхъаккха Керда шу дац из йоацаш. 1ажаг1а, герга, мерза. Массадолча совг1аташца я из. Фу я из? (мандарин)

2. Малх мо сийрда я из,

Сим мо миста я из,

Фуъ мо герга я из.

Фу я хой шоана из, бераш? (лимон)

3. Аьхки баьццара я уж ши йиша. Гурахьа ца1-ц1е, шоллаг1гъяр-1аьржа.

Фу я уж? (кхазараш-смородина)

- Баркал шоана, бераш! Дика хов шоана ховли-довзалеш. Кхор, 1аж, кхазар, хьач, лимон, мандарин - фу я уж? (сомаш)

7. Сала1ара минот

8. 1омадаьр ч1оаг1дар

- Бераш, малаг1а алап да вайна дайзар? (кх)

Улга т1ара дешдоакъош деш (кха кхо кхи кхе кху)

Хьехархочо абата 82 оаг1 еш

- Алал, фу я из, кхаба? (кувшин)

- Фу кхоаб нане шурийца? (1асилг)

- Фу я из, 1асилг? (1атта к1юриг- телёнок)

Текст еш дешархоша, цхьацца предложени ешаш

- Хьан ховргда цун чулоацам хьабувца?

(3-4 дешархочо чулоацам хьабувц)

9. Рефлекси

- Мала раьза ва урока? Темах кхийттар хьалг1атта, дика ца кхеташ виса-чо кулг айде.

10. Урока юкъара ма1ан дар

- Малаг1а оаз яйзай вайна? [кх]

- Малаг1а оаз я из? (Мукъаза, къора)

- Малаг1ча алапаца белгалг1ю из оаз? (алап хьахьокх)

- Кхы малаг1а шолха алап довз шоана? (г1)

- Малаг1а байт 1омаьй вай оаз [кх] юкье а йолаш?

Кхокха, кхокха, машара кхокха,

Кхайкабе 1а машар наха!

- Малаг1а сомаш байр шоана сурташ т1а? (кхораш, хьачаш, г1амаг1аш, кхазараш, 1ажаш)

- Малаг1ча оалхазарах лаьца дийцар вай? (кхокхех)

- Малаг1ча коа т1ара хьайбах лаьца дар дувцар? (1асилгах лаьца)

- Дика болх бир оаш тахан, дика къахьийгар. Дукха дахалда шо!

11. Ц1аг1а болх балар

Оаз а алап а кх Кх. Абата 81-82 оаг1.

АЪ

Аързи, аързи, хъо глатта ласкха!
Вай лоамаш 1а лораде!

Тема: Оаз а алап а аь Аь

Урока лоархiam: оаз а алап а аь Аь довзийтар; дешархой нийса оаз [аь] дiаала iомабар; дешара навьикаш кхейр; дувзаденна къамаьл шаьрдар; iаламцара безам совбаккхар; къахьегамцара безам кхебар.

Урока гиис: абат, алапаш, сурташ, интерактивни улг, проектор.

Урока никъ:

1. Урока кийчо яр.

- Бераш, ара сийрда малх хьез. Хiана хьез из сел сийрда?

- Вай наьна мотт iомабеш йола урок йолалу. Наьна мотт дiахеза гиоз-баьннаб из, цудухьа хьез из сел сийрда. iоховша. Воашта мел могла пайда эца хьожаргда вай укх урока.

2. Мотт шаьрбар

Доккха книжка бе а делла,

Дешаш ягiа зiамига йииг.

- Шо дий дешара тiера? Дешалаш, дукхагiа мел деш хьакъал совдаргда шун.

(Хьехархочунца шаьрью дешархоша байт)

3. iомадаьр кердааккхар

Интерактивни улга тiа яздаь алапаш а дешдоакъош а да

гi **кх** (алапаш а дешдоакъош а нийса iодешийташ

гiа **кха** болх бу хьехархочо)

гио **кхи**

гiу **кхе**

гiи **кху**

гiе **кхо**

- Малагiа алапаш да улга тiа яздаьраш? (шолха алапаш)

- Мукъа да уж е мукъаза да? (мукъаза)

- [кх] – зовне оаз я е къора я? (къора)

- Хiана я из къора? (из оаз дiаоалаш гiар мара яц)

- [гi] – зовне я е къора я? (зовне)

- Хiана я из зовне? (из оаз дiаоалаш йиш хоз)

- Дешдоакъоеш дешаш вiашагiтоха:

Ба, гiай (гiайба); ра, кхе, ме (кхераме); лоз, соа (соалоз); бил, гаш, кха (кхабилгаш).

- Улга тiара дешаш деша

iумар **сагiа** **кхораш** (дешархоша бiоагiилгах деш,

гiалгiа **iийса** **гiайгiа** хiара оаз нийса дiаоалийт)

магiа **кхесторг** **iуйре**

кхера дукха глала

4. Керда тема

Дувзаденна къамаъл шаърдар

Презентаци «Оалхазараш» (аързи, чјагарг, къайг, хъазилг, чкъорд)

- Фу гу шоана ух сурташ тја? (оалхазараш)

(дерригача оалхазарий цјераш йоах)

- Бераш, оалхазараш дезий вайна? Малагја пайда ба цар вайна бер?

- Оалхазараш вайна дезаш да. Цар вай вахар хозду. Мел хоза иллеш доах цар! Оалхазараша пайда а бу- гаънаш тјара садоала хјамаш юъ цар. Гаънаш йоацаш дисача, мичара доагјаргда вайна цјена фо? Оалхазараш лораде деза, царна зулам де йиш яц.

- Хъажал, бераш, малагја оалхазар да аълар вай ер? (аързи)

- Аързи дукхагја лоамашка лел. Из доккха оалхазар да.

- **Аързи** - дош дешдоакъошта декъа. (аър-зи)

- Масса дакъа да? (2)

- Хъалхара дакъа? (аър)

- Шоллагјдар? (зи)

- Хъалхара оаз? [аъ]

- Белгалъяьккха урока тема.

- Тахан вайна йовзаргъя оаз а алап а аъ.

- [аъ] (оаз нийса ала юмаеш болх бу)

- Йјаъха дјайодий из оаз? (йода)

- Из оаз вай дјаоалаш цхъаккха духъале нийслой вайна? (нийслац)

- Малагја оаз я из? (мукъа)

- Хјана я из мукъа оаз? (цхъаккха духъале а йоацаш йјаъха дјайода из)

Оаз [аъ] нийса дјаала юмабу дешархой

- Оаз [аъ] юкъе а йолаш дешаш дагалувца.

(Аьсет, аьшк, даьгад, даьци, шаьра, лаьтта, наьна, бјаь)

- Оаз [аъ] юкъе а йолаш байт юмаергъя вай.

Аързи, аързи, хъо гјатта лаккха!

Вай лоамаш ја лораде!

(байт дагахъа юмаю дешархоша, хъехархоcho хъалха а оалаш)

- Оаз [аъ] белгалъю алапаш **аъ Аъ** (алапаш гойт)

5. Салаара минот

Гаънаш тјара јажаш боах-

Цај, шиъ, кхоъ,

Тјаккха уж сиха киса бохк-

Диъ, пхиъ, ялх,

Дикка биле, цѣн а бий -
Ца1, шиъ, кхоъ,
Массанена д1а-хъай ле -
Диъ, пхиъ, ялх.

6. Темаца болх бар

-Хъажал, бераш, фу аргда оаш укх алапах? (шолха алап)

- Мишта хъахиннад из алап? (а+ъ)

Интерактивни улг

аьл аьс аьш аькх аьр аьт (дешдоакъош нийса 1одешийташ
болх бу, оаз нийса д1аоалийташ)

ваь шаь г1аь кхаь 1аь наь

- Хъажал, алап аь мишта деш вай? Малаг1а оаз хоз шоана алап аь латта-
ча? (я-[йа])

- в, ш, г1, кх, 1, н- малаг1а алапаш да? (мукъаза)

- Алап **аь** мукъаза алапа т1ехъа латташ хилча из [я] аьнна деш вай. (нийса
1одешийташ болх бу хъехархочо)

Абата 89 оаг1. т1ара дешаш б1оагилгах деш дешархоша.

Хъехархочо «Тха дади » текст еш

- Даде ц1и мишта я? Нане ц1и?

- Фу дех даде а нане а Даьлагара?

- Хъан ба ц1аг1а дади а нани а? Цар аьннар дой оаш?

- Боккхий нах к1езига мара бисабац. Цар сий де деза вай, лерх1ам
хила беза. Цар дукха халонаш лайнай. Вай къаман керттера 1адатах да
боккхий нах ларх1ар, цар сий дар. Цар вахар сийрдаг1а хургдолаш, цар
догг1оздоаккхаш-дика деша деза вай.

Текст еш дешархоша

- 1оеша кхаь дешах латта предложени.

- 1оеша пхе дешах латта предложени

- Цу предложенешта юкъера эггара д1аьхаг1а дола дош 1одеша. (Даьла-
гара)

- Декъа из дош дешдоакъошта. Масса дакъа да цу деша? (4)

- Вай 1омадаь алап мича латт? (деша юкъе)

- Малаг1а оаз белгалъю цу алапо? (я - [я])

- Нийса да, из алап мукъаза алапа т1ехъа латт, вай дешаш [я] оал

7. Сала1ара минот

8. 1омадаьр ч1оаг1дар

Улга т1ара дешдоакъош деш, оаз [аь] дешархошка нийса д1аоалийташ.

Абата 90 оаг1. т1ара дешаш деш дешархоша.

Текст «Аьсет» еш хьехархочо.

- МалагӀа гӀулакхаш ду Аьсета цӀагӀа?

- Оаш цӀагӀа мишта гӀо ду нанна? Шоай декхарех лаьца дувца.
(дешархошка ладувгӀ)

Текст еш дешархоша, цхьацца предложени ешаш.

- Дувцара чулоацам хьан бувцаргба юха хьа?

(3-4 дешархочо чулоацам хьабувц)

9. Рефлекси

- Баьча балха раьзавар велале. Шоай новкъостага баьча балха шоашта мах оттабайта

10. Урока юкьара маӀан дар

- МалагӀа оаз юмаяьй вай? ([аь])

-[аь] (оаз цхьана дӀаоал)

- МалагӀа оаз я из? (мукьа)

- Гойтал из белгалъю алап. Фу алап да из? (шолха)

- МалагӀа шолха алапаш довз вайна? (гӀ, кх, аь)

-Оаз [аь] юкье а йолаш малагӀа байт юмаяьй вай?

Аьрзи, аьрзи, хьо гӀатта лакха!

Вай лоамаш Ӏа лораде! (цхьана еш)

- МалагӀа оалхазараш дайзар вайна?

(хьазилг, чӀагарг, кьайг, чкьорд, аьрзи)

- Баркал, дукха дахалда шо! Дика болх бир оаш.

11. ЦӀагӀа бе болх балар

Оаз а алап а **аь Аь**. Абата 89-90 оагӀ. еша.

Тема: Оаз а алап а хь Хь

Урока лоархӀам: оаз а алап а хь Хь довзийтар; дешархой оаз [хь] нийса дӀаала юмабар; дешархой нийса, шаьра деша юмабар; дувзаденна кьа-маьл шаьрдар; Ӏаламцара безам совбаккхар.

Урока гӀирс: абат, алапаш, сурташ, проектор, интерактивни улг.

Урока никь:

1. Урока кийчо яр.

- Бераш, ара сийрда малх хьеж. ХӀана хьеж из сел сийрда? (берашка ладувгӀ)

- Вай наьна мотт бувцаш хеза гӀозбаьннаб из. Наьна мотт бувцаргба вай, ара малх сийрдагӀа хьежаргболаш. Раьза дий шо?

- Беркате хилба вай болх!

Хъ

Хъаьша, хъаьша, г1алг1ай хъаьша,
Хъол везаг1а мала хурзба!

2. Мотт шаърбар

Лоамаш, хьунаш, керда гишлош-

Из вай Даъхе я. (аьлеш- аренаш)

Фордаш, хиш, ялтий аьлеш-

Даъхен беркат да.

(хьехархочо хьалха а оалаш, байт нийса, шаъра еша юмаю)

3. юмадаър кердадакхар. Цаггара болх тахкар.

- Малагга оаз яйзай вайна яхача урока? [аь]

- Малагга алапаца белгалтью из оаз? (алапаш гойт аь Аь)

- Фу алап да из? (шолха алап)

- Хгана оал цох шолха алап? (шин алапах латт из)

- Малагга шолха алапаш довз шоана? (гг, кх, аь)

- Мукъаза алапаш белгалдаха цу юкьера (гг, кх)

- Мукъа алапаш белгалдаха цу юкьера (аь)

Абата 90 оагг. еш дешархоша.

4. Дувзаденна къамаьл шаърдар

Презентаци «Хьу»

-Фу гу шоана укх сурта тга? (гаьнаш)

-Фу моттиг я ер? (хьу)

- Мала хиннав шох хьунагга? Малагга оакхарий дайнад шоана? Малагга гаьнаш ягга цига?

- Хьунагга галаьмате хоза я. Цига дукха гаьнаш я, комараш хул, зизаш да. Аьхки а бгавсти а хьунагга декаш хул дукха оалхазараш. Хьунагга сомаш а хул: хьун хьачаш, кхораш, гажаш. Хьунагга ггаленускалаш (грибаш) гулду наха. Эггара пайдане вайцига наха боаккхар хьонк ба. Хьонк чоагга дарбане ба. Хьун хозне ггийца варгвац саг, из ший тайпара кхелла тамашийна сурт да.

5. Керда тема

- Бераш, дгаалал хьу яха дош

- Хьу. Декгьал из дош дешдоакьошта

- Масса дакга да? (г)

- Хьалхара оаз? [хь]

- Бераш, алал малагга керда оаз гговзаргья вайна? (берашка ладувгг)

- Тахан вай тема «Оаз а алап а хь Хь». Нийса оаз дгаала, шаъра деша юмалуш болх дгахьоргба вай.

-[хь] цхьана дгаоал

Оаз нийса дгаала юмабеш болх бу хьехархочо

-Йіаьха діайодий из оаз? (йодац)

- Малагіа оаз я из? (мукъаза)

- Хіана я из мукъаза? (йіаьха діайодац из оаз тайп-тайпара духьленаш а нийслуш)

- Зовне я из е къора я? (къора)

- Нийса да, оаз [хь] діаоалаш гіар мара яц.

- Оаз [хь] юкье а йолаш дешаш дагалувца. Мича хоз оаз [хь], белгалдаккха. (хьехархо, мухь, дехьа, сахьат, хьач, сарахьа, хьазилг)

- Оаз [хь] юкье а йолаш байт юмаергья вай.

Хьаьша, хьаьша, гіалгіай хьаьша,

Хьол везагіа мала хургва!

- Малагіа дешашта юкье я оаз [хь]? (хьаьша, хьол)

(байт нийса, шаьра еша юмабу дешархой)

- Оаз [хь] белгалъю алапашца **хь Хь** (алапаш довзийт)

6. Салагара минот

Пхьагилг йода тувсалуш-

Ца1, шиъ, кхоъ

Пилл а доагіа теркаш чоагіа-

Диъ, пхиъ, ялх

Цогилг дода дедда, масса-

Ца1, шиъ, кхоъ

Борз а ягіа тебба хайна-

Диъ, пхиъ, ялх

7. Темаца болх бар

- Бераш, хьажал алап хь малагіа алап да? (шолха алап)

- Мишта хьахиннад из алап? (**х + ь**)

Интерактивни улга тіара дешдоакъош да

ха хо ху хий хаъ

хьа хьо хьу хьий хьаъ

(біагтілгах дешдоакъош деш, мотт шаьрбеш болх бу хьехархочо)

Дешашцара болх (интерактивни улга тіа)

- Хьандаргаш - фу я из? (шиповник)

- Хьандаргаш - діаалал цхьана

- Мичахьа хоз цига оаз [хь]? (дош долалуча)

- Хьайра- фу я из? (кіа охьа моттиг, цига жувр а хьоар а доаккх)

- Хьайра - мельница. Мича хоз цига оаз [хь]? (дош долалуча)

Оаг1. 91 дешдоакъош біагтілгах дешийт, оазаш нийса хьа а оалийташ.

Хъехархочо текст «ХъунагӀа» еш

- Хъан дигар бераш хъунагӀа?

- МалагӀа сом ба хъунагӀа? (кхораш, хъачаш, Ӏажаш, хъандаргаш)

- Хъуна йисте фу латтар? (хъайра)

Дешархоша текст еш.

- Хъалаха, Ӏоеша сомаш бувца предложени.

- Хъалаха, Ӏоеша хъоар яха дош юкье дола предложени.

9. СалаӀара минот

10. Ӏомадаър чӀоагӀдар

- МалагӀа оаз яйзай вайна? [хъ]

- Алап **хъ** шолха алап да. Мишта хъахиннад из? (**х+ь**)

ОагӀ. 92 *Ховли-довзали* (хъехархочо деш)

- Фу я из? (**сахъат**)

- Декъа дош дешдоакъошта. Масса дакъа да? Мича латт оаз [хъ]?

- Улга тӀа алапех вӀашагӀтоха из дош **сахъат**

ОагӀ. 92 бӀоагӀилгах деш дешдоакъош а дешаш а.

- Лохерча сурта тӀа фу гу шоана? (хъаст)

- *Хъаст- хий да, лъаттан кӀалхара бухдувлаш доагӀа.*

- МалагӀа алап да эшаш дар? (хъ)

- Улга тӀа алапех хъакхолла дош **хъаст**

11. Рефлекси

- Раъза дий шо урока?

- Фу хоза хийтар шоана?

12. Урока юкъара маӀан дар

- МалагӀа оаз яйзай вайна? [хъ]

- МалагӀа оаз я из? (мукъаза, къора)

- Цо белгалду алап мишта да? (шолха)

- Оаз [хъ] юкье а йолаш малагӀа байт Ӏомаяьй вай?

Хъаьша, хъаьша, гӀалгӀай хъаьша,

Хъол везагӀа мала хургва! (массане а цхъана дӀаоал)

- МалагӀа керда дешаш дайзад вайна? (хъандарг, хъаьша, хъаст)

- Баркал, дукха дахалда шо!

13. ЦӀагӀа бе болх балар

Оаз а алап а **хъ Хъ**. Абата 91-92 оагӀ. еша.

КЪ

*Къаман яхъ, къаман сий,
Къона тлехъе, 1а лораде!*

Тема: Оаз а алап а кѣ Кѣ

Урока лоархѣм: оаз а алап а кѣ Кѣ довзийтар; юмадаѣ алапаш кер-
дадахар; дешархой нийса, шаѣра деша юмабар; дувзаденна кѣмаѣл
шаѣрдар; Даѣхенцара а тѣламцара а безам совбаккхар; ѣхѣ-ѣзделах бола
кхетам кхебар.

Урока гирс: абат, сурташ, интерактивни улг, проектор.

Урока никѣ:

1. Урока кийчо яр

Малх ба сийрда, сийрда хѣжаш,

Вай улга тѣа зѣанараш лег,

Цу тѣа ѣиллай гѣалгѣай гѣала,

Боча Магас, дог цо хѣст.

- Нагахѣа санна малх а иштта гѣозбаѣнна бале, вай геттара чѣоагѣа
догделаш хѣла ма дезий. юховша, хѣожаргда вай урока пѣйда ѣца.

2. Мотт шаѣрбар

Гѣалгѣай дукха гѣалаш я,

Царех керттѣра Магас я.

3. Дувзаденна кѣмаѣл шаѣрдар

Презентаци «Магас»

- Бераш, фу я из, Магас? (гѣалгѣай керттѣра гѣала)

- Мала хиннав цига? Мичахѣа сакѣѣйрдар оаш? Малагѣа цѣайнаш дезду
Магасѣ?

- Магас - гѣалгѣай керттѣра гѣала я. тѣлаѣмате хоза я цига. Магасѣ
хѣѣийла дукха школаш, культурни центраш я. Цига я вай гѣалгѣай
паччахѣалкхен университет а. Гѣала денгара ди массаза дала хозлуш,
тоалуш ѣоагѣа. Наха салаѣа, берашта сакѣерда моттигаш ѣийлай хѣа.
Чѣоагѣа хоза я кѣаман барта гѣала. Дукха туристаш а арахѣара баѣхка
хѣѣший а хул Магасѣ.

Байт нийса, шаѣра ѣша юмабу дешархой.

4. Цѣагѣара болх тахкар

- Бераш, яхача урока вай юмадаѣ алап гойтал абата тѣара. Малагѣа алап
да из? (ѣ)

- Малагѣа алапаша белгалѣѣѣц оазаш? (ѣ, ѣ)

- Нагахѣа санна ѣ мукѣа алапа тѣехѣа латташ хуле, цо ѣиш хоадаю,
мукѣа оаз ѣѣаѣхѣа дѣѣѣохийтац.

Улга тѣа ѣздаѣ дешаш

шиѣ кхоѣ пхиѣ диѣ фуѣ тоѣал

(массане цхъана юдеш дешаш)

Абата 99 оаг1. еш дешархоша.

5. Керда тема

- Бераш, фу гу шоана укх сурта т1а? (оалхазар)

- Малаг1а оалхазар да из? (къайг)

- Декъал из дош дешдоакъошта. Маса дакъа да? (1)

- Хъалхара оаз? [къ]

- Малаг1а болх бергба вай тахан урока? (берашка ладувг1)

- Нийса да, тахан вайна довзаргда оаз а алап а къ Къ

-[къ] цхъана д1аоал

- Оаз д1аоалаш хало т1айода къамарга. Й1аьха д1айодий вай из оаз? (йо-дац)

- Малаг1а оаз я из? (мукъаза)

- Юха а ала оаз [къ]. Зовне я из е къора я? (къора я, из оаз вай д1аоалаш г1ар мара хилац)

- Дагалувца дешаш оаз [къ] юкъе а йолаш

(Къора, мукъа, седкъа, мекъа, къайг, ткъо, къоалам, лоткъам)

- Мичахъа латт деша юкъе оаз [къ]?

Оаз [къ] юкъе а йолаш байт юмаю

Къаман яхъ, къаман сий,

Къона т1ехъе, 1а лораде!

- Фу яхилга да къаман яхъ, сий? (къаман дика оамалаш, г1улакхаш)

Къона т1ехъе - малаш ба уж? (Хъалкхуви латта кагий нах, шо да.

Оаш хъаэца еза вай къаман дика оамалаш а хоза г1улакхаш.)

- Оаз [къ] юкъе йола дешаш? (къона, къаман)

- Мичахъа латт оаз [къ]?

Байт дагахъа юмаю.

6. Салаара минот

Кулгаш айде лакха, лакха

Т1оараш тоха шортта, шортта

Ког а айбе лакха, лакха

Г1а а баккха шортта, шортта

7. Темаца болх бар

Хъехархочо оаз [къ] белгалъю, алапаш довзийт дешархошта **къ Къ**

- Малаг1а алап да из? (шолха алап)

- Мишта хъахиннад из алап? (**к + ъ**)

- Малаг1а шолха алап довз вайна **К** алап хъалха латташ? (кх)

Интерактивни улга тіа яздаьд

Тоабашцара болх: 3 тоаба «Хъан дикагіа?»- ловзар. Дешархоша кхоккха саг белгалвоаккх хіара тоаба. Царех дикагіа дийша тоаба белгалъю хъехархочо.

к	кх	къ		
ка	ку	ки	ке	каь
къа	къу	къи	къе	къаь
кха	кхо	кхи	кхе	кхаь

Дешдоакъош нийса дешийташ болх бу

Абата 100 оаг1.

Б1оагилгах дешдоакъош, дешаш деш дешархоша

- Фу гу шоана сурта тіа? (оалхазар)
- *Лекъ-оалхазар да из, перепёлка.* Мичахъа хоз оаз [къ]? (деша тіехъа)
- Алапех хъаоттаде дош **лекъ**
- Фу гу шоана лохе сурта тіа? (къайг)
- Мичахъа хоз шоана оаз [къ] ? (дош долалуш)
- Алапех в1ашкадолла дош **къайг**

8. Сала1ара минот

9. 1омадаьр ч1оаг1дар

- Малаг1а оаз яйзай вайна? ([къ])
- [къ] д1аала цхъана. Белгалонаш ювцал цу оаза. (мукъаза, къора)

Интерактивни улга тіа язъаь текст я

Хъехархочо текст еш.

Кхаьчар шийла 1а. Лайтта г1орадаьд. Доккха лоа улл. Бераша соалозаш хехк. Гаьна юхе теба 1аьржа къайг яг1а. Къамбулата маькх тессар къайга.

- Малаг1а шера ха я дувцар тіа ювцар? (1а)
 - Сенах ловзар бераш?
 - Мича яг1ар къайг?
 - Фу тессар цун Къамбулата?
 - Къамбулат - к1аьнка ц1и я. Малаг1ча алапаца язъю вай ц1ераш?
- (доккхача алапаца)

Текст еш дешархоша, цхъацца предложени ешаш.

- Хъалахал къайг ювца предложени. 1оеша.
- Масса дош да цу предложене чу?
- 1одеша **къ** алап юкъе дола дешаш.
- 1одеша **кх** алап юкъе дола дешаш.
- 1одеша **аь** алап юкъе дола дешаш.

- Дувцал, оаш мишта гю ду 1ай дисача оалхазарашта. Ц1алгаш даьдий оаш? Х1ама тасса моттиг кийчъяьий? (ладувг1 дешархошка)

- Вай дерригаш хъажа деза 1а даккха дусача оалхазарашка.

10. Рефлекси

- Оаз [къ] къоастае могоаргдий шоана?

- Аз дешаш дешаргда, нагахъа санна цу юкъе оаз [къ] йолаш дош хуле, т1оараш а теке белгалдаккха из дош.

Г1ум, лекъ, кхерам, мекъал, дувцар, хъазилг, мукъаза, къоарза, к1ома, кхокха, кхаъра, къайле, декъа, к1одар.

- Кулг айде ше баьча балха раьза волчо.

11. Урока юкъара ма1ан дар

- Малаг1а оаз яйзай вайна? ([къ])

- Фу оаз я из? (мукъаза, къора)

Фу башхало я оазаи алапаи юкъе? (Оаз вай д1аоал, вайна хъахоз. Алап вай язду, вайна б1аргагу)

- Малаг1а шолха алапаш довз вайна? (кх, къ, хъ, аь, г1)

- Оаз [къ] юкъе йолаш малаг1а байт юмаяьй вай?

Къаман яхъ, къаман сий,

Къона т1ехъе, 1а лораде! (байт цхъана кердайоаккх)

- Малаг1а керда дешаш дайзад вайна? (Лекъ- оалхазар, перепёлка)

- Баркал, бераш, дика къахъийгар оаш!

12. Ц1аг1а бе болх балар

Оаз а алап а **къ Къ**. Абата 100 оаг1. еша.

Тема: Оаз а алап а к1 К1

Урока лоарх1ам: керда оаз а алап а довзийтар; юмадаь алапаш кердада-хар; дешархой нийса, шаьра деша юмабар; дувзаденна къамаьл шаьр-дар; меттацара безам кхебар; 1алама хознеш гойтар; дешарцара безам совбаккхар; дешархой бартах бола кхетам кхебар.

Урока г1ирс: абат, интерактивни улг, сурташ, проектор.

Урока никъ:

1. Урока кийчо яр

- Бераш, боккхийча наха оалаш да «Дешар- хъаькъала корта ба».

- Фу яхилга да из, хъаькъал? Сага дезаш дий из?

- Хъаькъал доацаш саг вац, х1аране ше-ший боарама да из. Саго 1илма юмадеш хилча, дешаш хилча, цун хъаькъал совдоал. Цудухъа хила деза

Кі

*Кірмау дозла, кірмау дозла,
Ший кай тхьамаш лестадеи.*

вай дешарца чам болаш, из дукха дезаш. Хіара урока вай керда хіамаш
юмаду. Хьехархочунга ладувгіаш, цо аьннар кхоачашдеш шо хуле, де-
шара толамаш даха віаштіехьа даргда шун. Дала аьттув боаккхалба вай
дикача хіаман тіехьа!

2. Мотт шаьрбар

іуйре йоагіа гіатта яхаш,
Делкье йоагіа деша яхаш

- Бераш, мишта кхетаду оаш уж дешаш? (берашка ладувгі)
- Нийса да, іурра гіаттара тіера вац саг. Гіатта везаш хул безам беце
а, хіана аьлча ишколе ваха веза, тіехьа виса йиш яц. Делкьийга ловза
безам боагіа, бакьда кіезига мара ловза ха яц, іомае езаш урокаш я,
язде дезаш белхаш да.

Байт нийса, шаьра еша іомабу дешархой.

3. іомадаьр кердадаккхар. Ціагіара болх тахкар

- Бераш, вай іомадаь шолха алапаш малагіаш да? Гойтал уж абата
юкьера.

гі кх аь хь кь

- Малагіа оазаш белгалъю цар? Мукъа е мукъаза?
- Мукъа оаз белгалъю алап? (аь)
- Мукъаза оазаш белгалъю алапаш? (гі, кх, хь, кь)
- Зовне оазаш? ([гі])
- Кьора оазаш? ([кх, хь, кь])

Интерактивни улга тіа

ка ко ку ки каь
кха кхо кху кхи кхаь
къа кьо кью кьи къаь

Боагіилгах дешдоакьош деш улга тіара.

Абата іоо оагі Дешархоша біоагіилгах деш дешаш а дешдоакьош а.

4. Керда тема

- Бераш, *ховли-довзали* да, дика ладувгіа
Зизал хозагіа да из, бераш,
Ткъамашца гіетта лелаш.
Дац из оалхазар, дац из кема
Да из лепаш дола... (кіормац)
- Діаала массане цхьана -кіормац.
- Фу я из кіормац? (бабочка)
- Кіормац- садаала хіама да. Эрсий меттала- насекомое, бабочка.

- Декъа дош дешдоакъошта. Маса дакъа да? (2)
- Хъалхара дакъа? (кюр)
- Шоллагидар? (мац)
- Кюр- дѣала из дакъа, малагѣ оаз хоз вайна хъалха? ([к1])
- Белгалъяккха урока тема. (берашка ладувг1)
- Вай урока тема «Оаз а алап а к1 К1». Нийса, шаъра деша юмалуш, керда оаз нийса дѣала юмалуш болх бергба вай урока.
- Йѣахѣ дѣайодий из оаз? (йодац)
- Малагѣ оаз я из? (мукъаза)
- Къора я из зовне я? (къора)
- Из оаз дѣаолаш гѣар мара яц, оаз [к1]-къора я.
- Оаз [к1] юкѣ а йолаш дешаш дагалувца.

(Кюрмац, кѣаѣа, кѣазилг, хъажкѣа, кѣезига, кѣаѣнк, кюр, кюр)

- Бераш, оаз [к1] дукхагѣа йолча хана деша хъалха латташ хул.

Оаз [к1] юкѣ а йолаш байт юмаю

Кюрмац доагѣа, кюрмац доагѣа,

Ший кѣай ткѣамаш лѣтадеш

- Малагѣа дешашта юкѣ я оаз [к1]? (кюрмац, кѣай)

Байт дагахѣа юмаю дешархошта, хѣара дош нийса дѣаоалийт

5. Салаѣара минот

Шѣра доаржаѣе ткѣамаш хъай,

Гѣатта, кюрмац, гѣатта.

Баккха ши-кхо го.

Кѣаѣдденнад хъо, миска,

Салаѣа, юха!

6. Темаѣа болх бар

- Малагѣа оаз яйзай вайна? ([к1])

- Оаз [к1] белгалъю алапаш **к1 К1** (алапаш гойт)

- Фу алапаш да уж? (шолха алапаш)

- Мишта хъахиннад из алап? (**к + 1**)

- Малагѣа шолха алапаш довз вайна алап **К** хъалха долаш? Гойтал уж алапаш абата юкѣра. (кх кѣ)

Улга тѣа: кѣ кх к1

- Эггара кѣаѣагѣа вай дѣаоала оаз? ([к1])

- Ала халагѣа йола оаз? ([кѣ])

- Оаз [кѣ] дѣаолаш хала да, низ бу вай кѣамарга.

Интерактивни улга тѣа

к1а	к1о	к1и	к1у	к1е	к1аъ
кха	кхо	кхи	кху	кхе	кхаъ
къа	къо	къи	къу	къе	къаъ

Б1оагилгах дешийт дешархошка

Абата 101 оаг1.

Текст «Хъунаг1а» еш хъехархочо

Тхир. Аьхки сецца баьцаш т1а хи т1адамаш хул. Цунах тхир оал.

- Мичахъа я хоза?

- Мишта улл бай?

- Мичахъа яг1а лекъ? Фу я из? (оалхазар, перепёлка)

- Сево бошабу когаш? Фу я из, тхир?

Текст еш дешархоша, цхъацца предложени ешаш.

- Хъалаха, 1одеша, мишта ба бай.

- Хъалаха, 1одеша, мича кхаччалца хул буц?

- Лекъ ювца предложени хъалаха, 1оеша.

- Фу гу шоана ухс сурта т1а? (ка- коа т1ара хъайба, ма1а устаг1а)

7. Дувзаденна къамаъл шаьрдар

Презентаци «Хъунаг1а»

- Фу гу шоана сурта т1а? Малаг1а шера ха я?

- Ала йиш йий уж цхъан цен дезал ба аьнна?

- Фу деш ба дезал? Фу я цар бе?

(дувцар оттаду)

- Сурта т1а гуйре я. Хоза сурт да вайна гур. Лаьтта улл 1ажаг1а к1увс.

Гаьнаш яг1а дошоца лепаш. Дезал бахаб хъунаг1а ж1аленускалаш гулде.

Цар бе тускаргаш доахк. Даь тускар диза да, цун дика довз ж1аленускалаш. Хъунаг1а сомаш а ба. Шоай тускараш а диза, 1аламца са а кьийрда чулестар сарахъа дезал.

8. Сала1ара минот

9. 1омадаьр ч1оаг1дар

- Фу гу шоана сурта т1а? (хъажк1а) (Абата 102 оаг1.)

- Мичахъа хоз оаз [к1]? (деша юкъе)

-Фу гу шоана сурта т1а? (к1а)

- Мичахъа хоз шоана оаз [к1]? (деша хъалха)

- *Хъажк1а, к1а- ялат да.* Хъажк1ах жувр боаккх, к1их хьоар доаккх.

Ялат лораде деза! Моцал яйнай наха т1ом болча хана, ялат хиннадац.

Боккхийча наха ч1оаг1а хам бу ялата, шоаш хало лайндаь. Шо а хила-лаш ялата хам беш, из лорадеш! Вай массане а декхар да из лораде!

Дешдоакъош деш б1оаг1илгах, дешаш деш.

Текст еш хъехархочо

- Мишта кхетаду оаш «к1ома» саг яха дешаш? К1ома- горький. Саг хила йиш йий к1ома? Малаг1ча сагах ала йиш я «к1ома» саг?

- «К1ома» саг- нахаца ца тов саг, довнаш доахаш, наха халахетараш ду саг. Нахаца имерза хила веза, наха халахеташ дола дош- «к1ома» дош шийгара ца хазийта хъажа веза. Шоайла шо а хила деза барттайна. Шо цхъа дезал да, 11 шера цхъан классе деша даг1а дезаш да шо. Вежарий, йижарий санна хила деза шо.

Бераша текст еш, цхъацца предложени ешаш.

10. Рефлекси

- Хала дарий шоана урока?

- Фу хозахийтар шоана?

11. Урока юкъара ма1ан дар

- Малаг1а оаз я [к1]? (мукъаза, къора)

- К хъалха дола шолха алапаш абата т1ара гойтал (к1, кх, къ)

- К1аьдаг1а малаг1а оаз я царех? ([к1])

- Д1аоалаш халаг1а малаг1а оаз я царех? ([къ])

- Малаг1а байт 1омаьй вай, оаз ([к1]) юкъе а йолаш?

К1ормац доаг1а, к1ормац доаг1а,

Ший к1ай ткъамаш леста деш.

- Малаг1а керда дешаш дайзад вайна? (Тхир, ка, ялат)

- Хъажк1а, к1а фу я? (ялат)

- Маьрша дахалда шо! Оаш баьча балха ч1оаг1а раьза я со. Баркал!

12. Ц1аг1а бе болх балар

Оаз а алап а **к1 К1**. Абата 101-102 оаг1. еша

Тема: Оаз а алап а т1 Т1

Урока лоарх1ам: керда оаз а алап а довзийтар; 1омадаь алапаш кердада-хар; дешархой нийса, шаьра деша 1омабар; дувзаденна къамаьл шаьр-дар; меттацара безам кхебар; Даьхенцара безам совбаккхар; патриоти-чески кхетам лакхбар.

Урока г1ирс: абат, проектор, интерактивни улг

Урока никъ:

T1

*Тіом д1абаксха, тіом д1абаксха!
Къона тіехъе г1озаяьккха!*

~~ТІОМ~~

1. Урока кийчо яр.

- Бераш, могаш - маърша а долаш, шоай даьшта, ноаношта дахалда шо!
Массаза а аьттув хилба шун! Дала даькъала долда шо! Цу хозача ловцаш-
ца дйайолаергья вай урок.

2. Мотт шаърбар

Еза тхона тхоай Гйалгйайче,
Лаьчан лоамаш санна.

Еза тхона тхоай Гйалгйайче,
Маьлха ала санна.

- Гйалгйайче - гйалгйай мохк, лаьча - оалхазар (сокол)

- Маьлха ала - малхо тела ййовхал

Байт нийса, шаьра еша йомабу дешархой.

3. йомадаьр кердаакхар

- Абата юкьера гойта вай йомадаь шолха алапаш (кх, г1, к1, аь, къ, хь)

- Мукъеи мукъазеи алапаш къоастаде. (аь) (кх, г1, къ, кх)

- Зовнеи къореи мукъаза алапаш къоастаде (г1) (кх, къ, к1)

4. Цйагйара болх тахкар

- Вай яхача урока йомаяь оаз? ([к1])

- Оазий белгалонаш? (мукъаза, къора)

Интерактивни улга тйара дешдоакъош деш

к1а к1о к1у к1и к1е к1аь

Абата 101-102 оаг1. еш дешархоша бйоагйилгах

5. Дувзадена къамаьл шаьрдар

Интерактивни улга тйа яздаь латт кица

Тйемо во1 ваьвац, тйемо во1 вийнав.

- Фу я из, тйом? Фу хул тйом хилча? Малагйа халонаш тйаотт наха? (бе-
рашка ладувг1)

- Тйом во ба, вайна эшац тйом. Тйемо нах боабу. Дукха нах къаст тйемах.
Тйемо къоаставац зйамига вар а воккха вар а, кхалнах а бераш а. Моцал,
шелал, къизал- дукха халонаш гойт тйемо. Тйемо наьха боахамаш, боль-
ницаш, ишколаш йохаю. Бераш, тйом яхача деша духьалара ма1ан дола
дош малагйа да? Тйом-? (машар)

- Тйом- машар. Вайна эш машар. Машаро наьха вахар тоаду, хозду. Ма-
шаро нах боахабу.

6. Керда тема

- Бераш, фу эшац вайна? (тйом)

- Дйаала из дош цхьана- тйом.

- Тіом- дешдоакъошта декъа. Масса дакъа да? (і)
- Хъалхара оаз? [ті]
- Малагта оаз а алап а довзаргда вайна? (Оаз а алап а ті)
- Нийса да, тахан вай тема я «Оаз а алап а ті Ті»
- [ті]- цхъана дїала. Йїаьха дїайодий из оаз? (йодац)
- Малагта оаз я из? Оаз дїаоалаш вайна нийслу духъаленаш? (мотт, царгаш)
- Къора я из оаз е зовне я? (къора)
- Нийса да, из оаз дїаоалаш гїар мара яц.
- Дешаш дагалувца оаз [ті] юкъе а йолаш
- Тіорми, тіоаргац, тіехъе, тіоа, тіий, дїатїагїо, тіом, тіора.
- Мичахъа латт оаз [ті]?
- Оаз [ті] юкъе а йолаш байт іомаергъя вай
- Тіом дїабаккха, тіом дїабаккха!
- Къона тіехъе гїозаяьккха!
- [ті] оаз юкъе йола дешаш? (тіом, тіехъе)
- Мичахъа латт оаз [ті]?
- Тіехъе - фу яхилга да? (берашка ладувгі)
- Тіехъе - шо да, зїамига бераш. Кхоана шоай моттиг хъа а лаьца, Даьхе іалашъе езаш да шо.
- Гїозаяьккха - гїадїйга яхилга да. Тіом дїабаьлча, массавоа саг гїад-гїоргва.
- Хъехархочо хъалха а оалаш, байт шаьра еша іомабу дешархой.

7. Салагара минот

Чайтонг йоагта, чайтонг йоагта,
 Теркош чоагта, дїа - са легаш.
 Зїамига чайтонг, хьо іоха.
 Абат книжка іа хъаэца,
 іомадергда хъона вай
 Шолха алапаш, шолха алапаш.

8. Темаца болх бар

- іомаяь оаз? ([ті])
- Оазий белгалонаш? (мукъаза, къора)
- Оаз [ті] белгалъю алапаш **ті Ті** (алапаш гойт)
- Малагта алапаш да уж? (шолха алапаш)
- Мишта хъахиннад из шолха алап? (**т+і**)
- Улга тіара дешдоакъош деш дешархоша

тіа тіо тіи тіу тіе тіаь

Абата 103 оагі.

Дешархоша біоагілгах дешаш деш

Текст «Вайна тіом эшац» еш хьехархочо

- Тіом яха дош юкье дола предложенеш іоеша

- іоеша тіехьара предложени

- Масса дош да цу предложене чу?

- «Тіом» - духьалара маіан дола дош? (машар)

- Алапех вшаагітоха улга тіа (тіом- машар)

Текст еш дешархоша, цхьацца предложени ешаш

- Хьажал, бераш, сурта тіа. Фу деш йоал йиіиг? (малх булаш йоал)

- Тіема сурт да из е машара сурт да? (машара сурт)

Тоабашцара болх: 2 тоаба. Машара сурт - Тіема сурт

- Мишта дулларгдар оаш машара сурт? (йоккхий гшишлош, хоза зизаш, сийна сигале, баьццара бай, ловзаш бераш, боккхий кьоаной...)

- Мишта дулларгдар оаш тіема сурт? (йохаяь гшишлош, лозабаяь а боабаяь а нах, белхаш кьоаной, бераш, іаьржа сигале)

- Хьажал, бераш, фу гу шоана укх сурта тіа?

- *Тіора. Хіамаш тегаиш птелга бол из, махо птелг лозабержбоацаш. (напёрсток)*

Интерактивни улга тіа

та то ту ти те таь

тіа тіо тіу тіи тіе тіаь

9. Салаара минот

10. іомадаьр чіоагідар

Абата 104 оагі.

Дешаш біоагілгах деш дешархоша

Текст «Тійи» еш хьехархочо

Тійи-мост

- Мича гіолла тиллад тійи?

- Фу лел тіаь тіа гіолла?

- *Тишденнад* - фу яхилга да из? (*телхад, дехад*)

Текст еш дешархоша, цхьацца предложени ешаш.

Текста чулоацам хьабувц 3-4 дешархочо.

11. Рефлекси

- Шоай юхьаца гойтал машара сурт. (берий аматаш гіоздаьнна хувцалу, цар йовхьаш сийрдаьнна я)

- Тіема сурт гойтал. (уйлангахьа бахе, бухь чубахе, корта лаяце, гіайгіа-

не берз уж)

- Фуд вайна эшар?

- Вайна машар эш! (массане цхъана)

12. Урока юкъара корта бар

- Малагта оаз яйзай вайна? ([т1])

- Оазий белгалонаш? (мукъаза, къора)

- Малагта байт юмаяй вай оаз [т1] юкье йолаш?

Тюм диабаккха, тюм диабаккха!

Къона тиехье гюзаяьккха!

- Малагта керда дешаш дайзар шоана? (тюм, тий, тюра, машар, лаьча)

- Дукха дахалда шо! Дика болх бир оаш тахан.

13. Цагта бе болх балар

Оаз а алап а **т1 Т1**. Абата 103-104 оаг1. еша.

Тема: Оаз а алап а п1 П1

Урока лоарх1ам: керда оаз а алап а довзийтар; дешархой нийса, шаьра деша юмабар; дувзаденна къамаьл шаьрдар; къахьегамцара безам, бу-салба динцара безам совбаккхар.

Урока г1ирс: абат, интерактивни улг, проектор, сурташ.

Урока никъ:

1. Урока кийчо яр

Хозий шоана гургал бетталу,

Хоам бу дешархошка цо:

Йолаеннай урок, бераш.

Даькъала хилба шун болх!

- юховша. Д1айюлаергья вай наьна метта урок.

2. Мотт шаьрбар

Малав дневник лечкъадер,

Папас аьннар хьа ца дер?

Теркал ца деш мамас яхар,

Ловза ара водаш вар?

- Теркал ца деш- ла ца дувг1аш. Шо дий иштта? Дой оаш папас а мамас а аьннар?

- Бераш, дневник лечкъадой, дика дешаш вий из дешархо? Х1ана лечкъаду цо дневник?

- Бераш, папас а мамас а аьннар де деза. Шун керттера декхар - дешар

П1

Пелгаш, шин кулгий итт пелг,
Мала варгва шун мах ва баъ?

да. Дешар - сердало, цадешар - боадо. Мишта кхетаду оаш из кица?
- Деша деза. Деше вахара никъ атта хургба шун, ца деше- дукха халонаш ловргъя оаш. Дешалаш, бераш! Папас а мамас а дикадар мара аргдац ший дезалхочунга.

3. Јомадаър кердадаккхар

Хъехархочо дешаш деш, дешархоша цу юкъера шолха алапаш белгалду, оазаш кьоастаю.

(Мукъа, гюз, мекъа, кхера, топпар, хъач, тјатоха, дукха, даъре, кјома)
Хјара оазий белгалонаш ювц, абата юкъера гойт из оаз белгалъю алап.

- Малагја алапаш да уж? (шолха алапаш)

- Хјана оал царех шолха алапаш?

- Фу башхало я озаи алапаи юкье? (Оаз вай дјаоал, вайна хъахоз. Алап вай язду, вайна бјаргагу)

4. Цјагјара болх тахкар

Улга тјара дешдоакъош деш

тја тјо тју тји тјоа тјаъ

Абата јо3-јо4 оагј. еш дешархоша.

5. Дувзаденна къамаъл шаърдар

- Бераш, фу гу шоана укх сурта тја? (кулг)

- Хъахъокхал шоай кулгаш. Маса кулг да шун?

- Фу де деза кулгаш сага? (берашка ладувгј)

- Кулгашца наха къахъег. Кулгашца язду вай, даахјама дуъ, барзкъа тјадувх, цено ю. Вай хъа мел ду хјама кулгашца ду. Хъажал, вай кулгашца мел дер! (сурташ)

- Дала вайна деннар доккха беркат да- кулгаш. Хам бе кулгий! Хъастал шоай кулгаш! Малагја хоза дешаш аргдар оаш царга? (берашка ладувгј)

Презентаци «Вай кулгаш»

Тоабашцара болх: 3 тоаба.

- Хъожаргда вай малагјча тоабо хозагја ловца боакхаргба ший кулгашта, хозагја хъан хъоастаргда уж.

6. Керда тема

- Хъажал, бераш, кулгий фу я? (пјелгаш)

- Маса ба вай пјелг? (јо)

- **Пјелгаш** яха дош дешдоакъошта декъа

- Маса дакъа да? (пјел – гаш)

- Хъалхара дакъа? (пјел)

- Шоллагідар? (гаш)
- Хьалхара оаз ? ([п1])
- Белгалъяьккха урока тема
- Нийса да, вай урока тема «Оаз а алап а п1 П1» Вай нийса оаз д1аала а , деша а 1омадала деза.
- [п1] цхьана д1аоал
- Й1аьха д1айодий из оаз? (Йодац)
- Малаг1а духьаленаш нийслу вайна? (Бордаш, царгаш)
- Малаг1а оаз я из? (мукъаза)
- Къора я е зовне я? (къора)
- Г1ар мара яц оаз д1аоалаш. Оаз [п1] – къора я.
- Оаз [п1] юкье йолаш дешаш дагалувца
- П1елг, п1енда, п1аьраск, хумп1ар
- Мичахьа хоз шоана оаз [п1]?
- Оаз [п1] юкье йолаш дешаш дукха дац
- Байт 1омаергья вай
- П1елгаш, шин кулгий итт п1елг,
- Мала варгва шун мах баь?
- Бе йиш йий цар мах?
- Цар мах баь саг варгвац, царна мах отталургбац , уж ч1оаг1а деза да.
- Байт дагахьа 1омаю.

7. Сала1ара минот

Хьалхашка хьокха кулгаш-

Ца1, шиъ, кхоъ

Лакха айде т1аккха-

Диъ, пхиъ, ялх

Д1ахо дахийта шерра-

Ца1, шиъ, кхоъ

1одахийта шортта-

Диъ, пхиъ, ялх

8. Темаца болх бар

- Оаз [п1] белгалъю алапашца п1 П1

- Малаг1а алап да из? (шолха)

- Мишта хьахиннад из алап? (п+1)

Интерактивни улга т1а

п1а п1о п1е п1и п1у п1аь

Абата 105 оаг1.

Хъехархочо 10еш предложени

- *Паъраск* - к1иран пхелаг1а ди. Малаг1а ди да из? (пятница, Рузбан ди)
- *Паъраск*- эггара хозаг1а, эггара сийрдаг1а дола ди да. *Паъраска* ди-
Рузбан ди да. Цу дийнахъа ма1а нах маъждиге болх ламаз де, цига има-
ма хъехам а бу.

- *Паъраск*- пхелаг1а ди да. Вож денош довзий шоана? Ховчо яхал цар
ц1ераш.

- **Оршот, шинара, кхаъра, ера, паъраск, шоатта, к1иранди.**

Абата 105 оаг1.

Текст еш хъехархочо

- Фу дувц укх текста т1а? (п1елгаш)

- Вай текста ц1и йий? (яц)

- Малаг1а ц1и тулларгъяр оаш укх текста? (берашка ладувг1)

- Текста т1а дувцараш п1елгаш да, цунах ц1и тилла йиш я «П1елгаш»

- Масса п1елг ба кулгий? Шин кулгий масса п1елг ба?

- Боккхача п1елгах фу оал? Шоллаг1чох? Юкъерча п1елгах фу оал? Биъ-
лаг1ча п1елгах?

- 10еша текста т1ехъара предложени.

- Фу оал з1амигача п1елгах? (ц1аза п1елг)

Текст еш дешархоша, цхъацца предложени ешаш

9. Сала1ара минот

10. Темаца болх бар

- Бераш, алапех в1ашаг1долла **п1елг** яха дош

Интерактивни улга т1а яздаъ дешдоакъош да

да, п1ен; г1а, жа, 1а; ла, кхаш, г1у; шар, де.

- Дешдоакъоеш дешаш в1ашаг1тоха

Абата 105 оаг1

- Хъалаха, 10еша текста т1ара кхоалаг1а предложени

- Х1ана оал цох хъажо п1елг? (д1ахъежабу из)

- Хъалаха, 10деша биълаг1ча п1елгах яздаър.

- Масса дош да цу предложене чу? (6)

- 10деша цу предложене чу эггара д1аъхаг1а дола дош. (биълаг1ча)

- Мукъа алапий ц1и яьккха (и, а, а)

- Шолха алап? (г1)

- Алап ч1оаг1а хъарак фу деш да? (Йиш хоадаю цо, мукъа алапа т1ехъа
латт из)

11. Рефлекси

- Шоай кулг 10тадаккха листа т1а
- Ше урока баъча балха раъза волчо, кулга сурта т1а «+» оттае

12. Урока юкъара ма1ан дар

- Малаг1а оаз яйзай вайна? [п1]
- Оазий белгалонаш? (мукъа, къора)
- Оаз [п1] белгалъю алап абата т1ара хъагойта (п1 П1)
- Мишта хъахиннад из шолха алап? (п+1)
- Малаг1а байт 1омаяъй вай оаз [п1] юкъе а йолаш?
П1елгаш, шин кулгий итт п1елг,
Мала варгва шун мах баъ?
- Малаг1а керда дешаш дайзад вайна? (п1аъраск)
- Малаг1а денош довз шоана? (Оршот, шинара, кхаъра, ера,
п1аъраск, шоатта, к1иранди.
- Баркал, дика болх бир оаш. Дукха дахалда шо!

13. Ц1аг1а бе болх балар

Оаз а алап а п1 П1. Абата 105 оаг1. еша.

Тема: Оаз а алап а ч1 Ч1

Урока лоарх1ам: керда оаз а алап а довзийтар; 1омадаъ алапаш кердада-хар; дешархой нийса, шаъра деша 1омабар; дувзаденна къамаъл шаър-дар; меттацара безам кхебар; 1аламцара безам совбаккхар.

Урока г1ирс: абат, интерактивни улг, сурташ.

Урока никъ:

1. Урока кийчо яр

- Бераш, кора ара хъажа. Мел сийрда хъеж малх! Сигала морх яц. 1алам сомадаъннад. Вай а тахан самукъадаънна да. Наъна метта урок йолаен-най.

1оховша, дукха дахалда шо!

2. Мотт шаърбар

Шийла фо да ара,

Сайре енай хоза,

Денна балха баъла,

Ц1абоаг1аш ба моза

(Байт нийса, шаъра еша 1омабу дешархой)

Ч1

Ч1агарг, г1агарг, оаха сатессад
Ч1онак яьлга денз хьога.

3. Юмадаър кердадаккхар

- Бераш, вай дѣаолар, вайна хъахозар фу я? (оаз)
- Алапаца фу ду вай? (бѣаргагу, язду)
- Мишта екѣалу оазаш? (оазаш хул мукѣеи мукѣазеи)
- Фу башхало я мукѣеи мукѣазеи оазашта юкѣе? (Мукѣа оаз йѣахѣ дѣайода цхѣаккхѣ духѣале а йоацаш. Мукѣазачѣ оазѣ тайп-тайпара духѣаленаш нийслу)
- Мукѣазѣ оазаш мишта екѣалу? (уж хул зовнеи кѣореи)

4. Цѣагѣара болх тахкар

- Малагѣа оаз юмайир вай дѣаяхачѣ урока? ([п1])
- Оазий белгалонаш? (мукѣазѣ, кѣора)
- Абѣта тѣара оаз [п1] белгалѣю алап гойт (п1 П1)
- Мишта хѣахиннад из алап? (п+1)
- Хѣана оал цох шолхѣ алап?

Абѣта 105 оаг1. еш дешархошѣ

5. Дувзаденна кѣамаѣл шаърдар

- Фу гу шоана укх суртѣ тѣа? (оалхазар)
- Малагѣа оалхазар да из? (чѣагарг)
- Вайца ѣа доаккхий цу оалхазаро? (даккхѣц)
- Кхѣ малагѣа оалхазараш дѣадолх бѣайхачѣ мехкѣ?
(Гѣарагѣураш, гѣургѣажаши, чхѣовкаш, чкѣордаш, алкхашкаш...)
(Журавли, лебеди, грачи, жаворонки, скворцы...)
- Хѣана долх уж оалхазараш бѣайхачѣ мехкѣ? (берашкѣ ладувг1)
- Дукхѣагѣа дола оалхазараш бѣайхачѣ мехкѣ дѣадолх. Цар лац шелѣл. Бѣаѣсти юхѣ цѣадоагѣа уж. Оалхазарашѣ вай вахар хозду, цар вайна салѣоѣам бу. Мѣл хозѣ иллѣш да цар! Оалхазараш цѣадоагѣаш цѣалгаш дий, гаѣнашѣ хѣалѣохк нахѣ. Цу цѣалгашкѣ дах уж. Гѣо де дезѣа оалхазарашѣ. Лораде уж!

6. Керда тема

- Малагѣа оалхазар да бѣйтѣ тѣа дувцар? (чѣагарг)
- «Чѣагарг» - Дош дешдоакѣошѣ декѣа.
- Мѣсса дакѣа да? (2)
- Хѣалхара дакѣа? (чѣа)
- Шоллагѣдар? (гарг)
- Хѣалхара оаз? ([ч1])
- Белгалѣѣѣккхѣ урока тема. (оаз [ч1])
- Вай урока тема «Оаз а алап а чѣ Ч1» Оаз [ч1] нийсѣ дѣаала юмалургѣа

вай, дешара навыкаш шаъръергъя.

Оаз [ч1] цхъана д1аоал

- Бераш, й1аьха д1айодий из оаз? (йодац)

- Малаг1а духъаленaш нийслу вайна из оаз д1аоалаш? (мoтт, царгаш)

- Оаз [ч1] мукъа я е мукъаза я? (мукъаза)

- Къора я из оаз е зовне я? (къора)

- Оаз [ч1] д1аоалаш г1ар мара яц, цудухъа оаз [ч1] къора оаз я.

- Дешаш дагалувца оаз [ч1] юкъе а йолаш

(Ч1оаг1а, ч1ега, ч1онак, ч1ий, ч1ондарг, ч1аьпилг)

- Мичахъа хоз вайна оаз [ч1]?

Оаз [ч1] юкъе а йолаш байт юмаю

Ч1агарг, ч1агарг, оаха сатессад

Ч1онак яьлча денз хьога.

- Оаз [ч1] юкъе йола дешаш? (ч1агарг, ч1онак)

- Мичахъа хоз оаз [ч1]? (деша хьалха)

- Ч1онак - почка на древе. Ч1онак тох б1аьсти.

Байт дагахъа юмаю

7. Салаара минот

Бераш, гулде, гулде б1араш,

Сиха, сиха хьагулде!

Т1орми биза, бизза т1орми

Кач а элле волале.

8. Темаца болх бар

Оаз [ч1] белгалъю алапаш гойт **ч1 Ч1**

- Малаг1а алап да из ч1? (шолха алап)

- Мишта хьахиннад из алап? (**ч+1**)

Интерактивни улг

Дешдоакъош з1анарах деш

ча чу чи че чаь

ч1а ч1у ч1и ч1е ч1аь

Абата 105 оаг1.

Дешаш з1анарах деш дешархоша

Текст «Ч1агаргаш» еш хьехархочо.

- Малаг1а ха я дувцар т1а ювцар?

- Мича даьд ч1агаргаша б1енаш?

- Фу кхухъ ч1агаргаша к1оригашта?

Текст еш дешархоша, цхъацца предложени ешаш

9. Салаара минот

10. Юмадаър чоагидар

- Хълаха, юдеша, мишта кхоаб чѳагаргаша кѳоригаш.

- Малагѳа шолха алапаш да цу предложене дешашта юкѳе?

(к1, аь, ч1, кх, хь)

Тоабашцара болх: 2 тоаба

«Хъан дукхагѳа?»

- Хѳара шолха алап юкѳе а долаш дешаш дагалувца.

(к1од, хъазилг, кхокха, чѳега, маькх)

- Юеша гѳехъара предложени.

- «Ткъамашка йолх» - фу яхилга да? (ткъамашца гѳетта йолалу, йоккха хул)

- Масса дош да цу предложене чу? (5)

Дувцара чулоацам хъабувц 3-4 дешархочо

Тоабашцара болх (парташ гѳа багѳаш вѳашагѳдоллийт **чѳонак** яха дош)

Лохе яздаь дешаш юдеш хъехархочо

Оалхазарий бѳенаш дохаде мегаш дац.

- Хѳана дац уж дохаде мегаш? (берашка ладувгѳ)

- Оалхазарий бѳенаш лораде деза, уж дохаде йиш яц. Вай царга хъажа деза, царна вайгара гѳю эш. 1ай хала хул даахѳама лаха, цудухъа наьха цѳеношта юхе гѳерт уж. Лораделаш оалхазараш а цар бѳенаш а!

11. Рефлекси

- Бераш, ше урока баьча балха раьза вар хъалгѳатта.

- Мала кхийттавац юмадаьчох, кулг хъалъайде.

12. Урока юкѳара маѳан дар

- Малагѳа оаз яйзай вайна? ([ч1])

- Оазий белгалонаш? (мукъаза, къора)

- Мишта хъахиннад шолха алап чѳ? (**ч+1**)

- Малагѳа байт юмаяьй вай оаз [ч1] юкѳе а йолаш?

Чѳагарг, чѳагарг, оаха сатессад

Чѳонак яьлча денз хъога

- Малагѳа керда дешаш дайзад вайна? (чѳагарг, чѳонак)

- Малагѳа оалхазараш дайзад вайна? (гѳургѳаж, гѳарагѳура, чхъовка, чкъорд, алкхашк)

- Баркал, бераш, дика болх баьб оаш урока. Дукха дахалда шо!

13. Цѳагѳа бе болх балар

Оаз а алап а **ч1 Ч1**. Абата 105 оагѳ. еша.

X1

X1арон, x1анги, x1ама, x1аьта,
X1анз уж дешаш диц ма делахь!

Тема: Оаз а алап а х1 Х1

Урока лоарх1ам: керда оаз а алап а довзийтар; оазаш [хъ], [х1] кьоастае 1омабар; 1омадаър кердадаккхар; дувзаденна кьамаъл шаърдар; меттацара безам кхебар; 1аламцара а кьахьегамцара а безам совбаккхар; дешархой шоайла барттайна хила 1омабар.

Урока г1ирс: абат, интерактивни улг, сурташ.

Урока никъ:

1. Урока кийчо яр

- Шоайла б1арахьажа. Делале! Ц1енача уйлашца йолаергья вай наьна метта урок. 1оховша. Дукха дахалда шо!

2. Мотт шаърбар

Наьна мотт, г1алг1ай мотт,

Хьо беза тхона!

Хало лайна хьамсара мотт,

Тха дог хьесташ ба хьо!

- *Хьамсара- боча, дукха безаш.*

- *Хьесташ- ласкает.*

- «Мотт ца хилча- кьам а дац»-яьхад вай даьша. Мотт 1омабе беза, шаърбе беза. Метта сий де деза. «Наьна мотт»-оал г1алг1аша шоаш бувцача меттах. Хьажал, мел боча ба вай из!

Байт нийса, шаъра еша 1омабу.

3. 1омадаър кердадаккхар

- Вай 1омадаь шолха алапаш кердадоахаргда вай.

- Мукъа алап **аь** абата юкьера хьалаха.

- Мукъаза алап **г1** абата юкьера хьалаха.

- Хьалаха **кх кь к1**

- К1аьдаг1а оалаш малаг1а оаз я? [к1]

- Халаг1а малаг1а оаз я д1аоалаш? [къ]

- Кхы малаг1а шолха алапаш довз вайна? (хъ, ч1, п1, т1)

Улга т1а латт алапаш

аь г1 кх кь к1 хь ч1 п1 т1

- Хьакьоастаде юкьера мукъа алапаш. аь

- Мукъаза алапаш мишта декъаргда оаш? (зовнеи кьореи)

- Малаг1ча алапо белгалъю зовне оаз? (г1)

- Кьора оазаш малаг1ча алапаша белгалъю? (кх, кь, к1, п1, т1, хь, ч1)

4. Ц1аг1ара болх тахкар

- Малаг1а оаз 1омаяьй вай яхача урока? [ч1]

- Оазий белгалонаш?

(мукъаза, къора)

Абата 106 оаг1.

Дешархоша з1анарах деш дешаш а дешдоакъош а.

Текст «Чиагаргаш» еш дешархоша.

5. Дувзаденна къамаъл шаърдар

Сурт «Оалхазарий ц1алг»

- Бераш, фу гу шоана укх сурта т1а?

- Малаг1а шера ха я?

- Фу деш доахк бераш? Мича т1аваъннав к1аънк?

- Фу я цун бе йоалар? Фу де воал из?

- Ц1ераш тахка берашта. З1амига дувцар оттаде суртага а хъеже.
(берашка ладувг1)

Презентаци «Б1аъсти йоаг1а»

- Хъакхаъчай хоза б1аъсти. Деррига т1алам сомадаъннад. Малхо й1овхал дукхаг1а тел вайна. Араяъннай буц. Баъца юкъера хъакъерд хоза зизаш. Х1арона оалхазарашта ц1алг даъд. Лида цун г1о деш я. Гаън т1а ше даъ ц1алг хъалъоллаш воал Х1арон. Кастта ц1акхоачаргда оалхазараш. Х1арона даъ ц1алга чу даха юховшаргда уж.

- Оаш даъдий оалхазарашта ц1алг? Хъан новкъостал даъд шоана?

6. Керда тема

- К1аънка ц1и мишта яьккхар вай? (Х1арон)

- Декъал из дош дешдоакъошта. Маса дакъа да? (2)

- Хъалхара дакъа? (Х1а)

- Шоллаг1дар? (рон)

- Хъалхара оаз? [х1]

- Белгалъяьккха урока тема. (берашка ладувг1)

- Нийса да, тахан вай тема я «Оаз а алап а х1 Х1». Вай тахан нийса [х1] оаз д1аала юмалургда, шаъра деша юмалуш а болх бергба.

- Д1аала цхъана оаз [х1]

- Й1аъха д1айодий из оаз? (йодац)

- Малаг1а оаз я из? (мукъаза)

- Юха а д1аала оаз [х1] цхъана. Зовне я из е къора я? (къора)

- Оаз [х1] оалаш г1ар мара яц.

- Оаз [х1] юкъе а йолаш дешаш дагалувца.

(Х1арон, х1ама, х1анз, Х1ажар, х1аране)

- Мичахъа хоз шоана оаз [х1]?

Оаз [х1] юкъе йолаш байт юмаю

Хіарон, хіанги, хіама, хіаьта,
Хіанз уж дешаш диц ма делахь!

- *Хіанги- топпара кад*

Байт дагахьа юмаю дешархошта.

7. Салаіара минот

Михо гаьнаш эгаю-

Ца1, шиъ, кхоъ

1ажаш баъ тіа легабу-

Диъ, пхиъ, ялх

Бераш 1ажаш хьагулбу-

Ца1, шиъ, кхоъ

Чехка тіорми цар хьалбуз-

Диъ, пхиъ, ялх

8. Темаца болх бар

- Оаз [х1] цхьана діаала

- Оазий белгалонаш? (мукъаза, кьора)

- Оаз [х1] белгалъю алап гойта (алап гойт дешархоша)

- Мишта хьахиннад из алап? **(х+1)**

- Малаг1а алап да из? (шолха алап)

- Малаг1а шолха алап довз вайна алап **Х** хьалха долаш? (хь)

- [х1] [хь] (цхьана діаоал 3-4) Малаг1а оаз халаг1а я діаоалаш? ([хь])

- Малаг1а оаз к1аьдаг1а оал вай? ([х1])

Интерактивни улга тіа

х1а	х1о	х1у	х1и	х1е	х1аь
------------	------------	------------	------------	------------	-------------

хьа	хьо	хьу	хьи	хье	хьаь
------------	------------	------------	------------	------------	-------------

(цхьана деш дешдоакъош)

Абата 107 оаг1.

(дешдоакъоши дешаши з1анарах деш дешархоша)

Текст «Хіарон» еш хьехархочо

- Малаш ба Хіарона новкъостий?

Новкъостий кхыча тайпара мишта ала йиш я? (доттаг1ий)

- Хьанца ловз Хіарон?

- Урокаш хьанца ю к1аьнка?

- Топпара ловзоргаш хьанца ю Хіарона?

Текст еш дешархоша, цхьацца предложени ешаш.

9. Салаіара минот

10. юмадаьр ч1оаг1дар

- Текста юкѣра хъалаха кѣаьнкий цѣраш?
- Мичахъа латт алап Х1?
- Алапех оттаде **Х1арон** яха дош.
- Йииги цѣи йий текста юкѣе?
- юдеша, фу ду Х1арона Х1ажарца?
- Мишта язѣе еза цѣраш? (доккхача алапаца)
- Тѣахир, Х1арон, Х1ажар, Вахид малаш ба? (новкѣостий)
- Алапех **новкѣост** яха дош оттаде.
- юеша новкѣостий яха дош юкѣе дола предложени.
- Бераш, шун бий новкѣостий? Мишта сакѣерд оаш шоай новкѣосташ-ца?
- Шоана безий шоай новкѣостий дукха?

Интерактивни улга тѣа

х1ама х1анги х1аьта х1анз х1аране

(Дешаш нийса деша юмабу)

11. Рефлекси

- Бераш, хала ярий тахан юмаяь оаз?
- Аз дешаш дешаргда, оаз [х1] юкѣе йолаш шоашта дош хозе, тѣоараш а теке, белгалдаккха из дош
- Магѣа, седкѣа, хъач, х1аьта, х1амаш, х1аране, ловзорг, мекѣа, х1анз.

12. Урока юкѣара ма1ан дар

- Малагѣа оаз яйзай вайна? ([х1])
- Оазий белгалонаш? (мукѣаза, кѣора)
- Мишта хъахиннад алап **Х1**? (**х+1**)
- Малагѣа байт юмаяьй вай оаз [х1] юкѣе а йолаш?

Х1арон, х1анги, х1ама, х1аьта,

Х1анз уж дешаш диц ма делахъ!

- Малагѣа керда дешаш дайзад вайна? (новкѣостий, х1анги)
- Баркал, бераш! Дика кѣахъийгад оаш, дукха дахалда шо!

13. Цѣагѣа болх балар

Оаз а алап а **х1 Х1**. Абата 107 оагѣ. еша

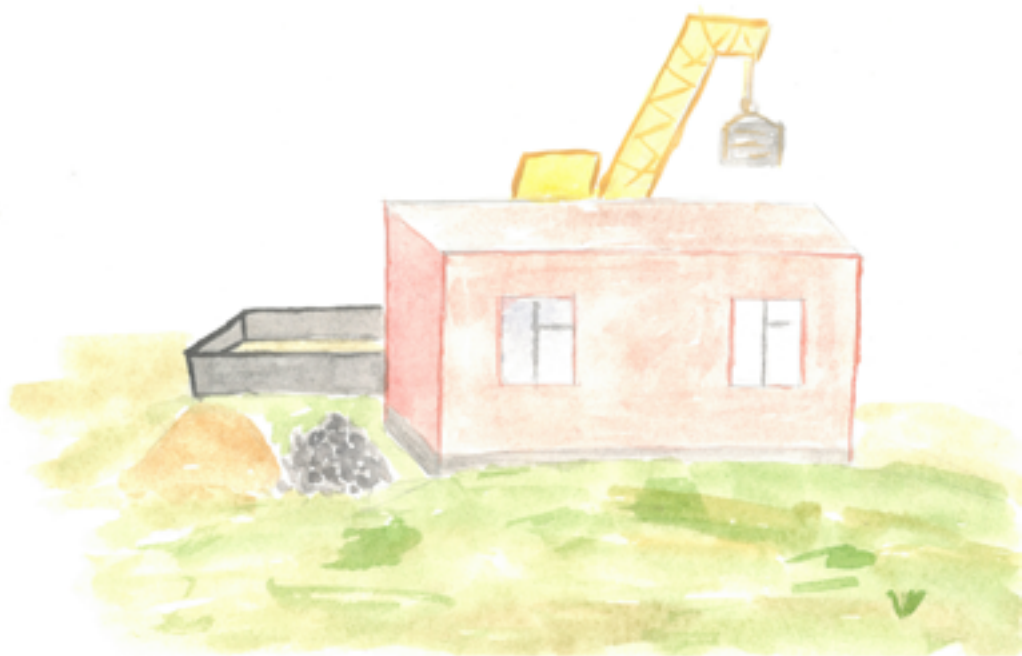
Тема: Оаз а алап а цѣ Цѣ

Урока лоарх1ам: керда оаз а алап а довзийтар; дешархой нийса оаз дѣаала юмабар; юмадаьр кердадаккхар; дешара навѣкаш шаьрьяр; дувзаденна кѣамаьл шаьрдар; динцара безам кхебар; унахцѣено а цѣено а ювцар.

Урока гѣирс: абат, сурташ, интерактивни улг, проектор.

Ці

Ціарацтура, ціарацтура,
Ціеноні, тійнаш, йоккхий гішломі -
Деррига хьа беркат да!

Урока никъ:

1. Урока кийчо яр

- Юховша, дукха даха шо! Укх хозача бѳаьстен ден, цѳенача уйлашца дѳайолаергѳа вай урок. Беркате хилба вай болх!

2. Мотт шаьрбар

Бѳаьсти, бѳаьсти, хоза бѳаьсти,
Дог гѳоздаьккха ѳоагѳа хьо!

Бѳаьсти, бѳаьсти, гѳоза бѳаьсти,
Беркат дахьаш ѳоагѳа хьо!

Дог гѳоздаьккха - нах гѳадбѳига

Байт нийса, шаьра еша юмабу.

3. Юмадаьр кердадаккхар

Интерактивни улга гѳа

хѳ хь кх кь кѳ пѳ тѳ чѳ гѳ аь

-Фу гу шоана улга гѳа? (шолха алапаш)

Дешархоша юдеш алапаш нийса оазаш хьа а оалаш.

- Фу башхало я озаи алапай юкье? (Оаз вайна хьахоз, вай дѳаоал. Алап вайна бѳаргагу, вай язду.)

- Мукъача озаи мукъазача озаи юкье фу башхало я?

(Мукъа оаз цхьаккха духьале а ѳоацаш ѳѳаьха дѳайода. Мукъаза оаз тайп-тайпара духьаленаш а нийслуш ѳѳаьха дѳайохалац)

- Зовне оаз сенах латт? (Зовне оаз латт ѳѳѳах (голос))

- Кьора оаз сенах латт? (Кьора оаз латт гѳарах (шум))

4. Цѳагѳара болх тахкар

- Яхача урока малагѳа оаз юмаяьѳ вай? ([хѳ])

- Оазий белгалонаш? (мукъаза, кьора)

Абата юѳ оагѳ. еш дешархоша

5. Керда тема

Ховли-довзали

Вижар, гѳаттар хул вай цу чу,

Даар, малар- ше мел дар

- Фу я из? (цѳа)

- Декъа дош дешдоакъошта. Масса дакъа да?

-Хьалхара оаз? ([цѳ])

- Белгалъяьккха тема. (дешархошка ладувгѳ)

- Бераш, тахан вай тема «Оаз а алап а цѳ Цѳ» Вай оаз [цѳ] нийса дѳаала юмалургда, дешара навѳкаш а шаьрърѳа. Дувзаденна къамаьл шаьр-

деш а меттацара безам совбоаккхаш а дѣахо болх дѣахьоргба.

- [ц1]- цхъана дѣаала оаз

- Йѣаьха дѣайодий из оаз? Малагѣа духъаленаш нийслу вайна? (мтт,
царгаш)

-Малагѣа оаз я [ц1]? (мукъаза)

- [ц1] цхъана дѣаала из оаз. Зовне я из оаз е къора я? (къора)

- Оаз[ц1] юкѣ а йолаш дешаш дагалувца.

(Цѣа, цѣий, цѣилеторг, цѣенош, цѣока, цѣаьхха, цѣено)

- Оаз [ц1] юкѣ а йолаш байт юмаергъа вай

Цѣарацѣура, цѣарацѣура,

Цѣенош, тѣийнаш, йоккха гѣишлош-

Деррига хъа беркат да!

- Оаз[ц1] юкѣ йола дешаш? (цѣарацѣура, цѣенош)

- Мичахъа хоз вайна оаз [ц1]?

Цѣарацѣура- еза хѣамаш хъалъийю машен я (подъѣмный кран)

Гѣишлош-доккхий цѣенош (стройка)

Байт дагахъа юмаю дешархошта

6. Салаѣара минот

Вѣашка тоха тѣоараш-

Цѣа1, шиъ, кхоъ

Когаш шоай ютоха-

Диъ, пхиъ, ялх

Хъокхаде шоай кулгаш-

Цѣа1, шиъ, кхоъ

Тоссале шин кога тѣа-

Диъ, пхиъ, ялх.

7. Темаца болх бар

Оаз ц1 белгалъю алапаш довзийт дешархошта **ц1 Ц1**

- Мишта хъахиннад алап ц1? (**ц+1**)

- Малагѣа алап да из? (шолха алап)

Интерактивни улг

ца	цо	цу	ци	це	цаъ
-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	------------

цѣа	цѣо	цѣу	цѣи	цѣе	цѣаъ
------------	------------	------------	------------	------------	-------------

(дешархоша цхъана деш)

Абата 108 оаг1ув

Дешдоакъош а дешаш а деш дешархоша бѣоагѣилгах

Текст «лумар» еш хъехархочо

- Малагта ха я дувцар тга ювцар?
- Алкхашкаш - фу я уж? (оалхазараш, скворцы)
- Мичара цаяьхкай алкхашкаш?
- Оаш даьдий оалхазарашта цгалг?

Дувцар деш дешархоша, цхьацца предложени ешаш.

- юеша шоллагта предложени.
- Хьалаха цу предложене юкьера цги. Хьан цги я из?
- Мишта язью цгераш? (доккхача алпаца)
- юеша тгехьара предложени
- Масса дош да цу предложене чу? (6)
- Хьалаха цг алап юкье дола дош, юдеша. (цгалг)
- Алапех оттаде **цгалг** яха дош

Дувцара чулоацам хьабувц 3-4 дешархочо

8. Салаара минот

9. юмадаьр чоаггдар

- Мишта хьахиннад шолха алап **цг**? (ц+г)

Абата ю9 оаггув еш хьехархочо

Презентаци «Сага гуйре»

- Бераш, мишта хул шун гуйре? (берашка ладувгг)
- Цгагта оаш леладу барзкьеи ишколе кхухьа барзкьеи цаг дий?
- Вужаш а глотташ а царгаш цгенье еза, кулг-юхь дила деза. Дегг а хила деза цгена. Сага гадувха барзкья бгеха хилча наха деггаз хет саг. Бу-салба дино а юоах «цгнал- ах дин да» Эздий саг массаза а хургва цгена лелаш.

Абата ю9 оаггув ешийт дикагта дешача дешархошка.

- юеша хьалхара предложени
- Мишта кхетаду оаш уж дешаш? (берашка ладувгг)
- Саг цгена лелаш хилча-унахцгена хул из, бгеха лелача сага тайп-тайпа-ра лазараш кхет
- юеша пхелагта предложени. Мишта кхетаду оаш уж дешаш?
- Эздий саг массаза а хургва цгена. Бгеха барзкья гадийха, бгеха волаш, кулг-юхь дила воацаш наха юкье ара варгвий эздий саг?

Тоабашцара болх: 3 тоаба

- Ховли-довзалеш шоана мишта хов хьожаргда вай.

1 тоаба

1. Дийнахьа салог, гурра а сарахьа а вай баге кьоагаю. Фу я из? (царгий щетка)

2. Царгаш йоакхаш ба из херх. Листача хьун чу а баъле, цхьаккха га йожа ца еш, шортта арабоагӀа. Фу я из? (ехк)

3. Хох а бац, вай бӀаргаш делха а ду. Фу я из? (сапа)

2 тоаба

1. Еррига цӀено цунца я, деррига вахар цунца да. Эшаш да из сага, хьай-ба, эшаш да из массанена. Фу я из? (хий)

2. ЗӀамига резинка букъ тӀа халхаювл. Букъ тӀа халхаювлаш цо вай букъ цийбу. Фу я из? (мочалка)

3. ДегӀ а кулг-юхь а цунца вай докъаду. Да из чӀоагӀа кӀаьда. Фу я из? (гата)

3 тоаба

1. Из ховли-довзали аз киса долларгда. Кисара хьал а даьккха со сайга хьожаргья. Фу я из? (кизга)

2. Морх йоацаш да из догӀа хьона мел дезача хана. Фу я из? (душ)

3. Йийигий а кӀаьнкий а киса да из, дезача хана цар бе да из. Фу я из? (мерех хьекха йовлакх)

- Бераш, вай мел денна жоп: хий, сапа, гата, царгий щӀетка, ехк, мерех хьекха йовлакх, фу я уж? (Сага ший дегӀ цӀена леладе эшаш йола хӀа-маш я уж. Нагахьа сenna вай цӀена леле вай унахцӀена а хургда.)

10. Рефлекси

- Оаш лоархӀий шоаш эздий нах?

- Мишта хила веза эздий саг?

- ЦӀена хиларал сов эздий саг гулакхаца хила веза, боккхийчар сий деш, зӀамагӀчар лоархӀам беш. Шоашка дас, нанас, боккхагӀчар аьнна деш. Дешара тӀакхувш а хила веза эздий саг, деррига ха гӀерташ. Оаш ца деша, ховргдий шоана хӀама?

11. Урока юмадаьчун юкъара маӀан дар

- МалагӀа оаз юмаяь вай? ([цӀ])

- Оазий белгалонаш? (мукъаза, къора)

- Мишта хьахиннад алап цӀ? (ц+1)

- Оаз [цӀ] юкье а йолаш вай юмаяь байт?

ЦӀарацӀура, цӀарацӀура,

ЦӀенош, тӀийнаш, йоккхий гӀишлош-

Деррига хьа беркат да!

- МалагӀа керда дешаш дайзад вайна? (цӀарацӀура, алкхашк)

- Оаш массане а тахан дика къахьийгар. Баркал, дукха дахалда шо!

12. ЦӀагӀа бе болх балар

Оаз а алап а цӀ ЦӀ. Абата 108-109 оагӀонаш еша.

Яъ

Ясса ведар новкъа яйга,
Яъни йоагъа никъ ца жулаш.

Тема: Оаз а алап а яь Яь

Урока лоархiam: оаз а алап а яь Яь довзийтар; юмадаър кердаакхар; дешара навикаш шаъръяр; дувзаденна къамаъл шаърдар; меттацара безам а дика оамалаш а кхеяр.

Урока гiирс: абат, сурташ, интерактивни улг, проектор

Урока никъ:

1. Урока кийчо яр

- Бераш, могаш- маърша дахалда шо! Даь, наьна юхь елаеш хилда шо! Новкъосташта дика новкъостий хилда шо! Хьехархоша доаккхал деш дешархой хилда шо! Даьхенна яхь йола дезал хилда шо!

- Цу хозача ловцашца йолаергья вай урок.

2. Мотт шаърбар

Эггара мерзагiа бола кхача,

Эггара сийрдагiа бола малх,

Эггара бочагiа дола хiама -

Из ба са наьна мотт!

Кхача-дуа хiама. Боча-хьамсара, дукхабезаш.

- Даахiама доацаш саг воахалац, малх боацаш хiаьта а воахалургвац. Цу мел долча хiамаца нийсбу автора наьна мотт.

Хьехархочо байт нийса, шаьра еша юмабу дешархой.

3. Цагiара болх тахкар

- Малагiа оаз юмаяьй вай яхача урока? ([ц1])

- Оазий белгалонаш? (мукъаза, къора)

- Малагiа алапо белгалъю оаз [ц1], абата тiара гойта.

- Мишта хьахиннад алап ц1? (ц+1)

Абата 108-109 оаг1. еш дешархоша.

4. Керда тема

Сурт (яьшка)

- Фу гу шоана укх сурта тiа? (яьшка)

- Фу хул яьшка чу? Мича лелаю яьшкаш? (берашка ладувг1)

- Яьшкаш хул картонах, пiендах, пластмассах, ардакхах. Тика тiа йох-каш йола хiамаш яьшка чу хул (конфеташ, печенеш, iажаш, кхораш, помидораш, нарсаш, гарзаш, чай...) Яьшка чу а ехке дiайохъийт посыл-каш а почте гiюлла. Яьшкаш массанахъа езаш хул.

- Сен чу лелаю папас ший инструменташ? (берашка ладувг1)

- **Яьшка**- декъа дош дешдоакъошта. Масса дакъа да? (2)

- Хьалхара дакъа? (яьш)

- Шоллагідар? (ка)

- Хьалхара оаз? ([яь])

- Белгалгьяккха вай тема. Малагича оазах лаьца къамаьл хургда вай?
(берашка ладувгі)

- Тахан вайна йовзаргья керда оаз а алап а яь Яь. Дешара навикаш шаьрьеш болх дIахо дIахьоргба вай. Дувзаденна къамаьл шаьрдеш а болх бергба.

- [яь] – цхьана дIаала из оаз. МалагIа духьаленаш нийслу вайна?
(цхьаккха духьале йоацаш йIаьха дIайода оаз)

- МалагIа оаз я из? Мукъа я из е мукъаза я? (мукъа оаз я)

- Оаз [яь] юкье а йолаш дешаш дагалувца.

Яьсса, яьшка, яьсса, яьгIа, яьси

- *Яьсса аре- хIама доаца моттиг (пустыня)*

Яьча - ара догIа делха хаоттам (дождливая погода)

Оаз [яь] юкье а йолаш байт Iомаю

Яьсса ведар новкъа яйча,

Яьни йоагIа никъ ца хулаш.

- Оаз [яь] юкье йола дешаш? (Яьни, яьсса)

Яьни- йилига цIи я.

Яьсса- цхьаккха хIама чуйоацаш, пустой.

Байт дагахьа Iомаю хьехархочо хьалха а оалаш.

5. СалаIара минот

Когаш шера, кулгаш юкъ тIа,

Дерза дехьа, дерза сехьа,

Кулгаш дIа-хьай доаржаде,

ТIаккха юкъ тIа оттаде.

Дерза дехьа, дерза сехьа,

Мукъа даха дегIамаш.

6. Темаца болх бар

- Вай Iомаьл оаз [яь] белгалгью алапаш **яь Яь** (алапаш гойт)

- МалагIа алап да Яь? (шолха алап)

- Мишта хьахиннад из алап? (**я+ь**)

- МалагIа мукъа шолха алап довз вайна? (аь)

Интерактивни улга тIа

я **яь** (массане а цхьана дIаоал)

- Фу башхало я укх алапашта юкье?

- Мишта оал вай уж оазаш?

- Я – кӀаьда да, а Яь кхы а кӀаьдагӀа да.

Интерактивни улг

ягӀ- яьгӀ яс- яьс ян- яьн яш- яьш

Хьехархочо хьалха а оалаш, Ӏодеш дешдоакъош, теркам бу оаз [яь] кӀаь-
дагӀа а йӀаьхагӀа йолга дӀаоалаш

Абата ӀӀо оагӀ.

Предложени Ӏоеш хьехархочо

- Алап я, яь юкье дола дешаш Ӏодеша.

Яраги яьшка (цхьана Ӏодешийт)

- Алапех вӀашкадохка уж дешаш (шишша дешархо вохийт улга тӀа
болх бе-тоабай болх)

Хьехархочо текст «Хьовла» еш

- Фу ера мамас яьшка чу?

- Хьан яьстар яьшка?

- Фу ду Яхас?

Текст еш дешархоша, цхьацца предложени ешаш

- Хьалаха текста юкьера алап яь юкье дола дешаш (яьшка, яьстар,
яьшкана)

- Хьалаха текста юкьера алап я юкье дола дешаш (Яха)

Улга тӀа: **Яха яьшка яьстар яьшкана**

Дешархоша цхьацца дош Ӏодеш

- **Яха** - хӀана яздаьд доккхача алапаца?

7. Салагара минот

8. Дувзаденна къамаьл шаьрдар

Презентаци «1 сентябре»

- Мичахьа даьхкад бераш? МалагӀа цӀай да слайдаш тӀа?

- Шоана дагадоагӀий шоай хьалхара ди ишколе?

- Фу Ӏомадаьд оаш? (берашка ладувгӀ)

- Вай дукха хӀама Ӏомадаьд ишколе: вайна язде хов, деша а хов, дагарде
хов. Вай иллеш ала а сурташ дехка а Ӏомаденнад. Вай Ӏомаьй дика оа-
малаш: боккхгагӀчар сий де, сабаре хила, массаза а бакъле, цӀена хила.

9. Ӏомадаьр чӀоагӀдар

- Гойта алап **яь** алапашта юкьера

Текст «Яха» еш хьехархочо.

- ЗӀамига йолча хана мича ихай Яха?

- Школа яьккхача мича деша яхай из?

- Мала хургья Яха дийша яьлча?

Текст еш дешархоша, цхъацца предложени ешаш.

- Фу аьннад Яхас берашка? юдеша

- Бераш, деша деза, оаш ца деша цхъаккха говзал каралаца вiаштiехъа даргдац шун. Малагiа говзал каралаца безам ба шун? Мала хила безам ба шун дийша даьлча? (берашка ладувгi)

- Бераш, нагахъа санна хъехархочунга ла а дувгiаш, цiагiара болх кхо-
ачаш а беш шо хуле, деша атта хургда шоана. Моллагiа йола говзал
каралаца- деша деза. Дешар- шун керттера декхар да.

Дикагiа дешаца дешархошка ешийт текст «Яха»

Тоабашцара болх:

(Парташ тiа багiаш вiашагiдохкийт дешаш)

Яха яьшка

Текста чулоацам хъабувцийт 3-4 дешархочунга

10. Рефлекси

- Сенца сакъердам хилар шоана урока? Фу хоза хийтар шоана?

- Дешар- керттера декхар долга кхийттачо, кулг айде.

- Школа яьккхача дiахо деша безам болчо, кулг айде.

- Ше баьча балха раьза вар, хъалгiатта.

11. Урока юкъара маiан дар

- Малагiа оаз яйзай вайна?

- Фу башхало я [я] оазаи [яь] оазаи юкъе дiаоалаш? (оаз [я] дiаоа-
лаш лоацагiа я, оаз [яь] дiаоалаш йiаьхагiа а кiаьдагiа а я)

- Мишта хъахиннад алап **яь? (я+ь)**

- Малагiа байт iомаяьй вай оаз [яь] юкъе а йолаш?

Яьсса ведар новкъа яйча,

Яьни йоагiа никъ ца хулаш.

- Малагiа керда дешаш дайзад вайна?

(Яьсса аре, яьча, кхача)

- Баркал, бераш! Дукха дахалда шо! Дика къахъийгар оаш.

12. Цiагiа бе болх балар

Оаз а алап а **яь Яь**. Абата 110-111 оагi. еша